

GOVOR OTOKA RAVE

Josip Galić

1. UVOD

U dijalektološkoj je literaturi govor otoka Rave dugo vremena bio u potpunosti ili barem u većem dijelu nepoznat.¹ Jedan od prvih priloga u kojima se donose dijalektološke obavijesti o ravskome govoru jest onaj Vesne Jakić-Cestarić o refleksu *jata* na sjevernodalmatinskim otocima iz 1957. g. Iz priloga se razaznaje da je Rava ikavsko-ekavski (srednjočakavski) punkt, no s obzirom na činjenicu da se donose objedinjena oprimjerenja za različite punktove u kojima je istraživanje provedeno, osim o tipu *jata* u pojedinim korijenima, malo se može doznati o drugim obilježjima ravskoga govora. Slična je situacija i u sintetskim pregledima čakavskoga narječja odnosno srednjočakavskoga dijalekta (usp. Lukežić 1990; Lisac 2009a), u kojima se donose uglavnom samo načelne informacije o dijalekatnoj pripadnosti ravskoga govora, bez oprimjerenja iz kojih bi se moglo više zaključiti o njegovim osobitostima.

U posljednjem se desetljeću, međutim, situacija stubokom promijenila. Najprije je u monografiji *Otok Rava* Ante Jurić objavio prilog „Suvremena ravska toponimija (izvješće s ponovljenoga terenskog istraživanja)“ u kojem je u uvodnome dijelu u kratkim crtama prikazao najvažnije fonološke osobitosti govora Rave (Jurić 2008: 125–127). U najnovije su se vrijeme pojavila i dva iscrpnija priloga koja kao predmet interesa imaju ravski govor. Vedran Žužak (2016) u četvrtoj knjizi *Riznice glagoljaške kulture i hrvatske pismenosti otoka Rave* donio je vrlo opširan pregled osobitosti ravskoga govora s ogleđima govora i glosarom, dok je Katarina Šatalić (2016) u završnome radu obradila alijetete i alteritete u ravskome govoru.

¹ Detaljniji prikaz dosadašnjih dijalektoloških i onomastičkih istraživanja na otoku Ravi donosi Žužak (2016: 8–10).

Ovim ćemo prilogom uznapredovalim istraživanjima ravskoga govora nastojati dati i vlastiti skromni doprinos. S obzirom na svrhu i mjesto u kojem se prilog objavljuje, u njemu se uglavnom obrađuju ona obilježja koja su u spomenutoj literaturi o ravskome govoru već opisivana, no donose se i dosad nepoznatne činjenice o govoru. Oprimjerenja su u prilogu u većoj mjeri preuzeta iz rječničke građe te su naknadno provjeravana na terenu s izvornim govornicima. Osim toga, terenskim se ispitivanjima u Veloj i Maloj Ravi došlo do onih obilježja za čiji opis rječnička građa nije bila dostatna. U prilogu se upotrebljava metodologija uobičajena u izradi dijalektoloških radova te uobičajena transkripcija. Znakovima *t'* i *d'* bilježe se bezvučni i zvučni palatalizirani okluziv, dok se znakovima *l* i *ń* bilježe fonemi koji su u standardnoj abecedi bilježeni znakovima *lj*, odnosno *nj*.

2. FONOLOGIJA

2. 1. Vokalizam

2. 1. 1. *Inventar i realizacija*

Vokalski sustav ravskoga govora utemeljen je na kvantitativno-kvalitativnim opozicijama. Prava kvantitativna opreka postoji kod visokih vokala (*i* ~ *ī*; *u* ~ *ū*), dok je kod nevisokih vokala priroda opreke kvantitativno-kvalitativna, tj. vokalski se parnjaci osim po duljini razlikuju i po boji (*a* ~ *ā*; *e* ~ *ē*; *o* ~ *ō*). Kvantitativna (odnosno kvantitativno-kvalitativna) opreka može se ostvariti na naglašenim slogovima, odnosno u slogovima koji neposredno prethode naglašenom. Stari dugi te naknadno produljeni kratki nevisoki vokali² (*a*, *e* i *o*) u ravskome se govoru, kako proizlazi iz prethodno rečenoga, gotovo uvijek artikuliraju zatvorenije od svojih kratkih parnjaka. Realizacija tih vokala može biti i blago diftonška.³ Općenito govoreći, diftonške se realizacije mogu povezati sa stupnjem jezične konzervativnosti

² O uvjetima duljenja izvorno kratkih vokala vidi u dijelu o prozodiji.

³ Usp. Jurićev (2008: 127) opis ravskih diftonga: „Iako je ravska diftongacija izražena nešto manje nego primjerice kaljska, nedvojbeno je na Ravi riječ o dugim glasovima čija se prva mora po mjestu i načinu artikulacije jasno razlikuje od druge (uvijek je zatvorenija), iako nije dovoljno jasno artikulirana.“

ispitanika, pa je tako, u cjelini gledano, diftongiranje više kod starijih i konzervativnijih ispitanika, dok su kod manje konzervativnih diftongiranja rjeđa ili ih uopće nema. Takva uopćena slika zahtijeva, međutim, detaljniju raščlambu. Naime, osim o stupnju jezične konzervativnosti govornika, frekventnost diftongiranja nevisokih vokala u ravskome govoru ovisna je o tipu dugoga nevisokog vokala te, barem djelomično, o fonološkoj okolini u kojoj se taj vokal pojavljuje. Kod srednje visokih dugih vokala (*e* i *o*) diftonška je realizacija i kod konzervativnijih govornika prilično rijetka (npr. *c^hêli*, *m^hôre*), dok je kod niskoga dugog vokala (*a*) kod konzervativnijih govornika ona nešto češća (premda i dalje nesustavna), a kod manje konzervativnih uglavnom sasvim izostaje. U slučaju niskoga dugog vokala diftongiranje se, izgleda, barem djelomično može dovesti u vezu i s fonološkim kontekstom u kojem se vokal pojavljuje. Naime, diftongiranje fonema *a* kod različitih je konzervativnih ispitanika (ne sasvim sustavno) potvrđeno iza labijalnih konsonanata *p*, *b*, *m*, *v* i *f* te iza velara *k* i *g* (*p^hâsti*, *p^hânča* ‘trbuh’, *p^hântiti*, *p^hâs* ‘pojas’, *p^hâskiña* ‘vrsta kolača’, *b^hâđhak*, *b^hâciti*, *dv^hâ*, *lev^hânt* ‘istok; istočni vjetar’, *sv^hâs* ‘sav’, pridj. rad. m. r. mn. *zv^hâli*, *v^hânka*, *m^hâslina*, *m^hâli*, *m^hâlta* ‘žbuka’, *zolim^hâh* ‘paperje u ptica’, *zaf^hâliti*, *k^hârâti se* ‘svađati se’, *K^hâlâne*, *bog^hâstvo*, *ug^hâjâti* ‘ugađati’).⁴ To, dakako, ne znači da diftongiranje dugoga parnjaka vokala *a* u drugim fonološkim kontekstima nije moguće, no pregledana građa sugerira da je u njima ono sasvim neredovito, a i onda kada se realizira, tek je neznatno izraženo. Stoga ovdje pretpostavljamo glas [*a*] kao „kanonski“ ostvaraj dugoga parnjaka vokala *a*, a spomenute diftonške realizacije smatramo tek (vrlo sup-

⁴ Slučajno ili ne, svi navedeni konsonanti imaju obilježje [- koronalan] (usp. Mihaljević 1991: 118; Volenec 2013: 24). Time, naravno, ne želimo prejudicirati da postoji izravna veza između nekoronalnosti i diftongiranja niskoga vokala. Za dobivanje jasnije i potpunije slike potrebno bi bilo provesti dodatna eksperimentalna ispitivanja.

tilnim) alofonskim varijantama fonema *a*.^{5,6}

⁵ Dodatni argument za to jest i percepcija samih govornika. Naime, naše pokušaje reproduciranja oblika s diftonškom realizacijom niskoga dugog vokala više je govornika odbacilo (tj. ocijenilo ih kao ne-ravske), uz gotovo redovitu napomenu da su izgovoreni primjeri svojstveni kaljskomu govoru (u kojemu se, kako je poznato, dugi nevisoki vokali redovito diftongiraju, usp. Benić 2013). S druge stvari, klasični zatvoreni izgovor dugoga *a* [a] ispitani u pravilu prihvaćaju kao ravski.

⁶ Odnosi u vokalskome sustavu ravske govora inače su do sada doživjeli različite interpretacije. Katarina Šatalić (2016: 14–15) ističe da se niski dugi vokal u ravske govora često zatvara, ali nikada ne diftongira, dok se srednje visoki dugi vokali zatvaraju vrlo rijetko, a još rjeđe diftongiraju. Drugačiju su interpretaciju ponudili Ante Jurić (2008) i Vedran Žužak (2016). Jurić (2008: 127) u svojem pregledu naglašava da se na Ravi, „kao i na ostalim zadarskim otocima, dugi (...) samoglasnici zatvaraju (osim nakon duljenja)“, s tim da „zatvoreno/dugo *a* te nešto manje učestalo *e* i *o* diftongiraju“ te, s obzirom na već opisanu realizaciju ravske diftonga, njih u građi bilježi „malim podignutim prvim članom: *ʲe*, *ʲa*, *ʲo*“. S takvom se interpretacijom u načelu slaže Žužak (2016: 18), pa u pregledu jedinica vokalskoga sustava bilježi diftonge *ʲa*, *ʲo*, *ʲe*, a isto bilježenje dosljedno primjenjuje i u oprimjerenjima. U opisu realizacije vokalskih jedinica Žužak (2016: 21) ističe da kod svih triju vokala realizacija može biti i monoftonška (uz napomenu da se najčešće to događa u slučaju diftonga *ʲe*) te takve realizacije određuje kao alofonske varijante fonema *ʲa*, *ʲo*, *ʲe*. Na više mjesta u radu (Žužak 2016: 21, 22, 85) zatvoreni se monoftonzi objašnjavaju kao „stilski motivirana variranja u izgovoru fonetski dugih vokala“, odnosno kao rezultat interferencije sa standardnim jezikom (Žužak 2016: 85). I Jurićeva i Žužakova oprimjerenja, međutim, neizravno sugeriraju da diftonške realizacije dugih parnjaka vokala *a*, *e* i *o* ipak nisu tako redovite kako bi se iz njihovih opisa moglo zaključiti. Iako Jurić, kako smo vidjeli, naglašava da se vokali srednjega niza diftongiraju, u donesenim oprimjerenjima i u kratkim transkribiranim odsječcima govora bilježi uglavnom oblike u kojima kod dugih parnjaka vokala *a*, *e* i *o* ni na kakav način nije označeno ni zatvaranje ni diftongiranje: *merâc*, *dvâ*, *dělâ*, *môra*, *denâs*, *dân*, *Râvljane* (sve na str. 126), *Krâljêv*, *Mâli*, *Dôca* (ali *Dôčić*), *Dvôr* (sve na str. 127), *dâla*, *škvêr*, *mâsline*, *glâva*, *fâng* (sve na str. 130), *zovê*, *Tankô*, *dvâ*, *zvâli* (sve na str. 131) itd. Žužak pak na više mjesta u radu diftonge bilježi u fonološki kratkim slogovima, u kojima je u ravske govora potvrđeno tek fonetsko duljenje (u slučaju vokala *a*) bez zatvaranja, odnosno u neovjerenim prednaglasnim duljinama: *gʷâtʲe* (40) (uz *gâtʲe*, 45), *podlʲânica* (73) *mlʲâdʲi* ‘mlađi’ (39, 40, 85) (uz *mlâdʲi*, 108), *G* jd. *mʲôlâ* (41), 2. jd. prez. *grʲêš* (redovito u govoru *grêš*), *sʲâblô* (49) (uz *stablô*, 49). Diftongi se povremeno bilježe i u superlativnome prefiksu *naj-* (*nʲâjstarîja*, 63, *nʲâjprva*, 73, *nʲâjviše*, 73; ali *nâjboļa*, 63) premda u tom prefiksu u ravske govora dolazi tek do fakultativnoga duljenja vokala bez zatvaranja (usp. također Benić 2014: 113 i Špralja 2016b: 127 za stanje u kukljičkom i zaglavskom govoru). Isto vrijedi i za primjer *sedamʲâjst* (38, 108), kod kojega također u ravske govora nema zatvaranja (pa ni diftongiranja), a slično je, čini se, i drugdje na zadarskome području (usp. Benić 2014: 113; Oštarić 2005: 445; Šimunić 2013: 619; Špralja 2016b: 82). Žužak (2016: 61) diftonge bilježi i u pokaznim zamjenicama ženskoga i srednjega roda ((*o*)*vʲâ*, uz (*o*)*vâ*, odnosno (*o*)*vʲô*, uz (*o*)*vô*), u kojima je eventualno moglo doći samo do novijega fonetskoga duljenja naglašenih vokala, ali ne i diftongiranja s obzirom na to da se u ravske govora u navedenim oblicima dobro čuva stara kračina (usp. također Benić 2014: 331). S druge

Fonološki kratki niski vokal *a* u otvorenim se neposljednijim slogovima u pravilu fonetski dulji (*brâti*, *kopâti*, *mâti*, *plâkati*, *spâti*, *šâka*), no kvantitetom ne doseže duljinu svojega dugog parnjaka *ǫ*, a kako je već istaknuto, od njega se razlikuje i kvalitetom s obzirom na činjenicu da se fonetski produljeno *a* u ravskome govoru nikada ne zatvara (usp. *krcâť* ~ ž. r. *krcâta*). Kratko se naglašeno *a* može produžiti i u završnim otvorenim slogovima (*ženâ*, *grhotâ*, *dugîñâ*) (usp. također Žužak 2016: 32^F). U tom položaju, međutim, duljenje nije sustavno, pa isti govornici i u malim vremenskim razmacima mogu producirati oblike s duljenjem i bez duljenja. Srednje visoki kratki vokali *e* i *o* u otvorenim se slogovima u pravilu ne dulje.

Vokal *i* može u ravskome govoru imati neprednji izgovor (*y*): *bÿti*, *rÿba*, *tÿca*.⁷ Takva je realizacija toga vokala potvrđena i u nekim drugim čakavskim govorima zadarskoga područja (usp. Špralja 2016a: 14).

S obzirom na rečeno, odnosi među jedinicama vokalskoga inventara ravskoga govora grafički se mogu prikazati na sljedeći način:

Naglašeni slogovi

a) dugi

î

ê

â

ô

û

b) kratki

ï

ë

â/ă

ö

ü

Nenaglašeni slogovi

a) prednaglasni

ī/î

ō/o

ā/a

ē/e

b) ostali

ū/u

i

o

a

e

u

strane, kračina se u donesenim oprimjerenjima povremeno bilježi u položajima u kojima je duljenje u ravskome govoru uglavnom redovito: *denäs* (49, 86) (uz *den^oäs*, 110), *tovâr* (54) (redovito *tovâr* ili s blagom diftonacijom *tov^oâr*), *konôp* (55) (redovito *konôp*), *pöšlo* (42, 66) (redovito *pôšlo*) i sl.

⁷ Primjeri su preuzeti iz Žužak (2016: 19).

2. 1. 2. Zatvaranje srednje visokih vokala u slogovima zatvorenim nazalom

Srednje visoki vokali *e* i *o* u slogovima zatvorenim nazalnim konsonantom obično se zatvaraju u *i*, odnosno *e*, kao i u brojnim drugim čakavskim govorima zadarskoga područja (npr. Lisac 2009a: 99–100; Benić 2014: 69–71; Špralja 2016a: 14–21, Šprljan 2013: 147).

Zatvaranje *e > i* redovito je u pojedinim gramatičkim kategorijama. Tako je, primjerice, ono dosljedno u 1. licu jednine prezenta glagola *e*-konjugacije: *bërin* (inf. *brâti*), *čũjin* (inf. *čũti*), *dolĩzin* (inf. *dolĩsti* ‘dopuzati’), *donesin* (inf. *donęsti*), *dotečĩn* (inf. *dotęti* ‘dotrčati; biti dostatno’), *dũbin* (inf. *dũsti* ‘krčiti’), *glojin* (inf. *glojâti*), *ĩdin* (inf. *ĩsti*), *klępnin* (inf. *klępnuti* ‘dati pljusku’), *kunin* (inf. *klęti* ‘kleti, proklinjati’), *mõžin/mõrin* (inf. *mot’i*), *nãjdin* (inf. *nãjti*), *ofcũjin* (inf. *ofcovâti* ‘opsovati, izgrditi’), *përin* (inf. *prâti*), *porĩžin* (inf. *porĩzati*), *pošt’ipļin* (inf. *pošt’ipâti*), *povërujin* (inf. *povërovati*), *samęļin* (inf. *samlĩti*), *svĩtujin* (inf. *svĩtovati*), *šĩjin* (inf. *šĩti*), *štĩjin* (inf. *štĩti* ‘čitati’), *zasĩčĩn* (inf. *zasĩti*), *zazovĩn* (inf. *zazvâti*), *zëbin* (inf. *zęsti* ‘zepsti’), *zgrĩzin* (inf. *zgrĩsti*). Kod mlađih i manje konzervativnih zatvaranje može izostati, a i kod najkonzervativnijih se redovito potvrđuje oblik prvoga lica *grën*. U instrumentalu jednine imenica *a*-vrste s osnovom na palatal uglavnom je poopćen stariji nastavak tvrde promjene, pa su potvrde zatvaranja *e > i* u toj kategoriji vrlo rijetke. Zabilježeni su ipak oblici *krâjin* (N jd. *krâj* ‘obala’), *nožin* (uz sugeriranje; inače češće *nožũn*), *mũžin* (starije; danas uobičajeno *mũžun*), *ũļin* (uz uobičajenije *ũļun*). Prijelaz *e > i* pred nazalom čest je u lokativu jednine zamjeničko-pridjevske deklinacije: *u nâšin selũ*, *u drũgin rãzredu*, *na ôvčjin mlĩkũ*, *u šęstin mĩsecu*.

Prijelaz *e > i* u slogu zatvorenu nazalom potvrđen je i u nominativu jednine muškoga roda neodređenih pridjeva i glagolskih pridjeva trpnih. Ipak, za razliku od prezentskih oblika prvoga lica jednine, u tim kategorijama zatvaranje nije ni približno dosljedno. U pravilu se, ukoliko dolazi do zatvaranja, zatvara samo naglašeno *e*, s tim da

uz oblike u kojima je zatvaranje potvrđeno nerijetko postoje i oblici bez zatvaranja (tj. samo sa zatvorenijom artikulacijom dugoga *e*), a znatno se češće i od jednih i od drugih upotrebljavaju određeni oblici (naravno, kod pridjeva koji imaju takve oblike), u kojima ne postoje uvjeti za zatvaranje: *crļîn* (*crvîn*; uz *crļèni/crvèni*) ‘crven’, *zelîn* ‘zelen; mlad, neiskusn’, *obuvîn* ‘obuven’, *pečîn*, *savijîn* ‘savijen’, *upletîn*, *udivîn* ‘udjeven’, *zuvîn* ‘izujen’. Nenaglašeno *e* pak redovito ostaje nepromijenjeno: *dîghen*, *pôghen* ‘pognut’, *pûknen*, *raskâšen* ‘zgnječen’, *rastrêšen*, *skrîvļen*, *vêžen*, *zapûšt'en*, *zgòren*, *umîļen*, *mûnen*, *smûšen*, *trîšt'en* ‘lijen’, *vîtren* ‘lakomislen’, *vûnen*.

Prijelaz *e > i* potvrđen je i u još nekim domaćim riječima: *bârîn* ‘barem’, *zelîнка* ‘vrsta smokve’, *žînska*, G jd. *švincà* (analogijom i u N jd. *švinâc* ‘uš’; usp. kaljski N jd. *švenuâc*, N mn. *švincî*; prema Benić 2014: 69), *švinčļivac* ‘ušljivac’. Zatvaranja nema u imenicama *kļêsen* ‘istjecaj iz nosa, ledeni visuljak’, *sêlen* ‘celer’, *stûden*, *zêlen* ‘zeleno povrće’ itd.

Zatvaranje *e > i* potvrđeno je i u nizu posuđenica: *cintimêtar*, *kuntintâti* (*se*) ‘zadovoljiti (se)’, *lemintâti se* ‘žaliti se’, *marînda*, *marindâti*, *mîndula* ‘badem’, *mindulât* ‘slatkiš od badema’, *natintâti* ‘nagovoriti’, *pacîncija* ‘strpljenje’, *palînta* ‘žganci, pura’, *potindâti* ‘prekriti tendom’, *przintâti* ‘predstaviti’, *pulintâda* ‘jaki zapadni vjentar’, *režintâti* ‘isprati vodom’, *šimpijâti* (*se*) ‘izluđivati koga; raditi gluposti’, (ali ipak *šêmpija* ‘budala’, *šêmpijast* ‘budalast’), *šîmpre* ‘često’, *tîmpla* ‘sljepoočnica’, *tînda* ‘platneni pokrov’, *tînditi* ‘brinuti se’, *tintacijûn* ‘kušnja’, *tintâti* ‘iskušavati; ometati’, *vîntula* ‘lepeza’. U dijelu posuđenica zatvaranje izostaje: *cèntar*, G jd. *cimênta/t'imênta* (N jd. *cimènat/t'imènat*), *cimentâti/t'imentâti*, G jd. *divertimênta* (N jd. *divertimènat* ‘zabava’), G jd. *fundamênta* (N jd. *fundamènat* ‘temelj za kuću’), G jd. *kalkamênta* (N jd. *kalkamènat* ‘razmak među uzdužnim daskama brodske oplate’), G jd. *korènta* (N jd. *korènat* ‘morska struja’), *kunfidêncija* ‘pouzdanje’, *lûmen* ‘onaj koji je bistar, pametan’, G jd. *momênta* (N jd. *momènat*), *partènca* ‘odlazak’, G

jd. *pulènta* (N jd. *pulènat* ‘zapadnjak; zapad’), G jd. *sakramènta* (N jd. *sakramènat*), *sakramèntâti* ‘jako udariti’, *št’ikadènt* ‘čačkalica’, *študènt*, G jd. *taštamènta* (N jd. *taštamènat* ‘oporuka’).

Zatvaranje *o > u* redovito se događa u gramatičkome morfemu instrumentalu jednine imenica *a*-vrste i *e*-vrste: *bakètun*, *bròdun*, *brt(v)ulînun* (N jd. *brt(v)ulîn* ‘nožić’), *čovìkun*, *fòrcun*, *kâmikun*, *kapùlun*, *mâškun*, *mâterun*, *mùnnun* (N jd. *mùna* ‘nenormalna osoba’), *nogûn*, *òkun*, *pùškun*, *rûkûn*, *sìglun* (N jd. *sìga* ‘kabao, sić’), *smùcigun* (N jd. *smùciga* ‘skitalica’), *šâkun*, *šìbun*, *šumprèšun* (N jd. *šumprèš* ‘glačalo’), *timûnûn*, *vodûn*. Zatvaranje je redovito i u instrumentalu jednine ženskoga roda zamjeničko-pridjevske deklinacije: *bèlun*, *crļènnun*, *lîpun*, *mâlun*, *slînnun*, *slìčnnun*, *vrût’un*, *zâđnûn*, *zelènnun*, *mânun* ‘mnom’, *nâšun*, *onûn*, *sòbun*, *tòbun*.

Osim u instrumentalnom nastavku, zatvaranje je potvrđeno i u pojedinim leksičkim morfemima domaćega postanja: *grûm*, N mn. *kunci* (N jd. *konĉc*), *odûnda* ‘odonda’, *ûn* ‘on; onaj’, *ûnda*, *undèka* ‘ondje, onamo’, *zvûn*.

Zatvaranje *o > u* u slogu zatvorenu nazalom vrlo je često u (romanskim) posuđenicama: *balkûn*, *balûn*, *batalûn* ‘vojna postrojba’, *bokûn* ‘komad’, *bruntulâti* ‘gundati’, *brunzîn/bruncîn* ‘lonac’, *botûn* ‘dugme’, *bûmba*, *bûmbiti* ‘piti vino u većim količinama’, *butuļûn* ‘staklena posuda za vino ili ulje’, *capûn* ‘trnokop’, *ciklûn* ‘snažan i opasan vjetar’, *cukûn* ‘bedak’, *četrûn* ‘lubenica’, *fogûn* ‘limeni štednjak na ribarskom brodu’, *fruntîn* ‘sjenilo na kapi’, *fundât* ‘talog’, *fundamènat* ‘temelj’, *furbat’ûn* ‘snalažljivac’, *gûndula* ‘gondola’, *kantûn* ‘ugao, kuć’, *kanûn* ‘top’, *karbûn* ‘ugljen’, *kašûn* ‘veći drveni sanduk’, *kundût* ‘zahod, toalet’, *kunfuzijûn* ‘metež, pomutnja’, *kuntènat* ‘zadovoljan’, *kuntreštâti se* ‘protiviti se; prepirati se’, *lancûn* ‘plahta’, *madrûn* ‘bol u želudcu od neprobavljene hrane’, *marangûn* ‘stolar’, *marûn* ‘kesten’, *muntûra* ‘radna odjeća, uniforma’, *portûn* ‘ulaz u zgradu’, *prfundâti* ‘upropastiti, uništiti, rasuti imetak’, *pržûn* ‘zatvor, tamnica’, *sabûn* ‘pijesak’, *šegûn* ‘velika pila s dvije ručke’,

štajûn ‘doba godine; sezona’, *štrigûn* ‘vještac, čarobnjak’, *timûn* ‘kormilo’, *tapûn* ‘veliki čep’, *tintacijûn* ‘kušnja’, *trmuntâna* ‘sjeverni vjetar’, *vagûn*.

Potvrđeno je, dakako, i nešto primjera u kojima nije došlo do zatvaranja: *bombôn*, *bjônnda* ‘plavuša’, *fôndo* ‘dno’, *vôn* ‘miris’.

2. 1. 3. Odras *jata*

Odras je *jata* u ravskome govoru ikavsko-ekavski pri čemu distribucija odrāsā uglavnom slijedi pravilo Jakubinskoga i Meyera, prema kojem se *jat* odražava ekavski onda kada se iza njega nalaze dentalni konsonanti *t, d, n, r, z, s, l* ili suglasničke skupine *st, zd, sn, sm, zn, zm, zl, zv, sl, sv, tr, dr* za kojima slijedi neki od vokala stražnjega niza ili nulti fonem (usp. Lukežić 1990: 13).⁸ Zakonitost se u načelu nigdje na srednjočakavskome području ne slijedi u potpunoj mjeri, a govor Rave u tom pogledu ne predstavlja iznimku i, u cjelini gledano, ne odudara od drugih srednjočakavskih govora zadarskoga područja. To znači da je uz već istaknuto načelno slijedenje zakonitosti Jakubinskoga i Meyera primjetna prevlast ikavskih odraza *jata*, odnosno „širenje“ ikavskoga odraza *jata* na one korijene u kojima bi se po spomenutom pravilu očekivao ekavski odraz *jata* (usp. također Žužak 2016: 26).⁹

Korijeni s isključivo ili pretežno ekavskim odrazom *jata* u ravskome govoru jesu sljedeći: ***běl-** (*bĕli, bĕlica* ‘bijela ovca’, *belât* ‘čovjek plave kose’, *belâfska* ‘bjelina na dnu mora’, *bĕliti, pobĕliti, belâjka* ‘plavuša’ || *bilica* ‘vrsta smokve’), ***besĕd-** (*besĕda*), ***blĕd-** (*blĕd, oblĕditi, poblĕditi*), ***cĕn-** (*cĕnà, cĕnĕ* ‘jeftino’, *cenìje, pocĕniti*),

⁸ Važno je pritom istaknuti da je odraz *jata* zadan kanonskim ili polaznim oblikom riječi te se u drugim oblicima ne mijenja, neovisno o promjenama fonološke okoline u kojoj se pojavljuje (usp. Lukežić 1990: 13). Tako se, primjerice, na prvi pogled može činiti da primjeri tipa *sĕdi* ‘sijed’, odnosno *bĕli* ‘bijeli’ predstavljaju odstupanje od zakonitosti Meyera i Jakubinskoga, no takvo što, dakako, nije točno s obzirom na činjenicu da je polazni/kanonski oblik kod pridjeva neodređeni pridjevski oblik u nominativu jednine muškoga roda.

⁹ Usp., primjerice, Špralja (2016a: 44) za Zaglav na Dugom otoku; Benić (2014: 57–58) za Kukljicu i druge ugljanske govore.

***cěl-** (*cēli, celâstiv, ũcelo, zacēliti* || *cīli*), ***cvět-** (*cvět'e, cvět, cvetit'*), ***dětel-** (*detelina*), ***dlět-** (*dlětò*), ***drēm-** (*drēmâti*), ***kolěn-** (*kolèno* 'dio tijela; naraštaj'), ***lēs-** (*lēs* 'lišće na lozi', *lèsâ¹* 'donji dio rebara', *lèsâ²* 'zgnječena vrša na kojoj se suše smokve'), ***nevěst-** (*nevêsta*), ***rětk-** (*rêdak, rêtka*), ***sěd-¹** 'sijed' (*sêdi, osêđiti*), ***sěd-²** 'sjesti' (*sediti, sêsti, sēja* 'greda za sjedenje, klupa', *nasêsti* || *siditi*), ***sěn-** (*sêno*), ***těsn-** (*têsno*), ***těst-** (*têsto*), ***trěžn-** (*trêzan, otrěžnùti se, otrežnìvâti se, rastrěžnùti*), ***vrēs-** (*vrês*), ***zlěd-** (*pozlediti*).

U sljedećim je korijenima odraz *jata* isključivo ili dominantno ikavski: ***běg-** (*bižâti, pobîgnuti*), ***běsn-** (*bis, bîsan, bisnot'â, pobîsniti*), ***blěsk-** (*blišt'iti, zablîšt'iti*), ***brēm-** (*brîmce, brîme*), ***bubrěg-** (*bùbrig*), ***cěd-** (*cidilo, ciditi, naciditi, ociditi*), ***cěp-** (*ciplõtina* 'pukotina', *cîpanica, cîpâti, nâcîp, nacîpiti, nacîpâti, pròcip*), ***crěkv-** (*crîkva*), ***čblověk-** (*čovik*), ***dě-** (*naditi, nadivâti, uditi, zaditi, zadivâti (se)* 'zadijevati; svađati se', *zâđiv* 'zapreka, mjesto zapinjanja mreže'), ***děd-** (*dîd, dîdov, dîdovina, didina* 'stari, spori čovjek'), ***dět-** (*dicâ, dičica, dičina, dîtě, ditesina* 'dječak na pragu mladenaštva', *diit'*, *ditiñarija, diitnast, diitnstvo*), ***děv-** (*dîver, divica, divičina, divôjka*), ***drěv-** (*drîvo, drîvle*), ***dvě-** (*dvî*), ***ěd-** 'jed' (*îd* 'ljutnja', *îditi*), ***ědr-** (*doîdriti, îdrilica, îdro, idrenâk*), ***grěh-** (*grîh, grîšiti, grîšnik*), ***grěj-** (*grîjati*), ***klěstj-** (*kliške, kliškâr*), ***koděl-** (*kudîla*), ***krěp-** (*kripan, kripost*), ***lěk-** (*lîčiti, lîk, likâr, likarija, zličiti*), ***lěn-** (*lîn, linčgřiti, linčina, lîniti se, lînost, zalîniti se*), ***lěp-¹** 'lijepiti' (*lîp, lîpiti, lîpilo, lîpliv*), ***lěp-²** 'lijep' (*lîp, lipotâ*), ***lěv-** (*livakina, livâk, lîvi, lîvo*), ***měh-** (*mîh, mihûr, mišt'it'*), ***mēs-** (*mîšiti, mišgncija, mišt'ûra* 'pravljeno vino s vodom i šećerom', *pomîšâti, smîšiti, smîšâti, spremîšâti, umîšiti, zamîšiti, zamîšâti*), ***měšec-** (*mîsec, misečina*), ***mlěk-** (*mlîkò, mlikâra* 'ovca koja nosi mlijeko'), ***mrěž-** (*mrîža, mrîžica* 'mreža stajaćica', *mrîžina* 'stara mreža'), ***pěn-** (*pîna, pîniti, zapîniti*), ***plěn-** (*plîn, zaplîniti*), ***plěsn-** (*plîs, plîsniv, splîsnaviti*), ***rěk-** (*rîka*), ***rěč-** (*rîč, porîčmati se* 'porječkati se'), ***rěš-** (*odrîšiti, razrîšiti, rîšiti, odrîšêne* 'opros grijeha'),

***rěz-** (*narìzan, narìzati, obrìzati, obrizìvâti, porìzati, razrìzati, rìzati*), ***sěk-** (*sìt'i, posìt'i, sikìra, nasìkâvac* 'svadljivac', *zasìt'i*), ***sěj-** (*sìjati*), ***selz-** (*slizenà*), ***sět-** (*dosìtiti se, sìt'ati se*), ***slěz-** (*slíz*), ***směh-** (*smìh, posmihìvâti se, posmihļivac, smišina*), ***slěp-** (*slíp, slipiti* 'gubiti vid; varati'), ***smerk-** (*smrìč, smriška* 'plod smreke'), ***sněg-** (*snìg, snìžiti*), ***srět-** (*srìt'a, srìtan*), ***svěd-** (*svìdožba, svìdočiti, svìdøk*), ***svět(l)-** (*svìt, posvìtiti, svitļavina, svìtlo, svìt'ä*), ***těl-** (*tìlo*)¹⁰, ***těh-** (*ùtiha, utìšiti*), ***těr-** (*tìrati, potìrati, natìrati, stìrati*), ***trěb-** (*trìba, potrìba, trìbati*), ***věk-** (*vìk, ùvik, vâvik, dovika*), ***věd-** (*zâpovid, zapovìdani, zapovìditi, zapovìdnik, prpovìdâti, spovìdница, spovìti se*), ***vědj-** (*vìja* 'vjeđa'), ***věs-** (*obìsiti, vîšala, vîšati, vîšiti*), ***vět-** (*svìtovati, zq̄vìt, zq̄vìtovati se* || *zavet'âti se*), ***větr-** (*vìtar, vìtren*), ***vrěd-** (*vrìd* 'veliki čir', *vrìdan, povrìditi, zavrìditi*), ***vrětj-** (*vrìt'a*), ***zěnic-** (*zìnica*), ***zvěr-** (*zvír, zvirad*), ***žerb-** (*ždrìb, ždrìbâti*).

U dijelu su korijena potvrđeni oblici s ikavskim i ekavskim odrazom *jata*. U korijenu **děl-** ('dio') ekavski je odraz potvrđen samo u imenici *dê* ('dio'; G jd. *dělà* itd.), dok je ikavski odraz redovit u glagolu *diliti* i njegovim izvedenicama (*nadiliti, podiliti, razdiliti* itd.) te u imenici *dilenik*. Slično je i s korijenima ***ěd-**, ***měn-**, ***měr-** i ***stěn-**. Kod prvoga (***ěd-**) s ekavskim se odrazom redovito pojavljuje imenica *oběd* (uz *uběd*) te glagolski oblik *obědvati* (uz *ubědvati*), dok oblici glagola *îsti* (*īdîn, īdēš, īdē* itd.) i njegove izvedenice (*poîsti, naîsti, zaîsti se* itd.) dosljedno imaju ikavski odraz *jata*, jednako kao i imenski oblici *it'e, izbina* i *medvid*. Kod korijena ***měr-** ekavski je odraz potvrđen u primjerima *měra* (uz *mîra*) i *merq̄č* 'mjernik, geometar', dok je u glagolskoj osnovi, kao i u glavnini čakavskih govora zadarskoga područja (usp. Jakić-Cestarić 1957: 415), odraz dosljedno ikavski: *mîriti, odmîriti, zmîriti*. U korijenu ***měn-** u imenskom je obliku *mēnà* 'mlađak' odraz *jata* ekavski, dok je u glagolskim osnovama odraz kao i kod korijena ***měr-** dosljedno ikavski: *prominîti, zaminîti, mînhâti, nâmina, naminîti, namiñivâti*. I u korijenu

¹⁰ Ispitanici danas redovito potvrđuju ikavski oblik *tìlo* (usp. također Žužak 2016: 26); Vesna Jakić-Cestarić (1957: 416) u svojem pregledu donosi ikavski lik *têlo*.

***stĕn-** odraz je *jata* ekavski u imenici *stĕnà*, dok su glagolski oblici redovito ikavski: *stĕnuti* ‘kočiti se od studeni, mrznuti’, *ostĕnuti* ‘smrznuti’, kao i imenica *stĕn* ‘fitilj’. Različiti su odrazi *jata* potvrđeni i u korijenu ***dĕl(o)-**. Redovito se, naime, upotrebljava glagol *dĕlati* ‘tesati, rezbariti’ (s izvedenicama *udĕlati* ‘istesati’, *zdĕlati* ‘istesati’ i sl.), dakle s ekavskim odrazom *jata*. Isti je odraz redovito potvrđen u imenicama *zdĕla* i *zdĕlica*, ali ne i u primjerima *nediļa* i *dĭlo*, koji su potvrđeni s ikavskim *jatom*.¹¹ U korijenu ***mĕst-** potvrđeni su ikavski oblici *mĕsto*, *mĕšt’anin*, *mĕšt’anka*, *nàmisto*, *namĕšt’âti* i ekavski *mĕsto*, *namĕšt’âti*, *pr(e)mĕštiti*. Neki ispitanici potvrđuju značenjsku razliku među oblicima *mĕsto* i *mĕsto*, po kojoj bi oblik s ikavskim *jatom* (*mĕsto*) imao značenje ‘naselje, gradić’, a oblik s ekavskim *jatom* (*mĕsto*) značenje ‘položaj, mjesto gdje što stoji’. Oblici s ikavskim i ekavskim odrazom *jata* potvrđeni su i u korijenu ***lĕt-** (*lĕto*, *lĕtina*, *lĕtkati* ‘paljetkovati’ || *lĕto*, *lĕtni*, *prolĕt’e*), s tim da ikavski oblik *lĕto* po svoj prilici predstavlja noviju pojavu. U korijenu ***vĕr-** kod konzervativnijih prevladava glagolski oblik *vĕrovati* (također *po-vĕrovati*), dakle s ekavskim odrazom *jata*, dok se kod manje konzervativnih čuje i *vĭrovati*. I kod jednih i kod drugih redovito dolazi ikavski imenski oblik *vĭra*. *Jat* u korijenu ***pĕ-** redovito ima ekavski odraz u primjerima *pĕteh*, *pĕtešĭt’*, *pĕtehâti*, *petelĭnske* (*petelĭnske mĕse* ‘predbožićne mise zornice’), a ikavski u oblicima glagola *pĭvati* i njegovim izvedenicama te u primjerima *pĭsma*, *pĭsmarica*. U korijenu ***strĕl-** potvrđeni su ikavski oblici *strĭla* ‘munja’ i *ustrĭliti* te ekavski oblici *strĕla* ‘strijela’ i *strĕlica*. Ekavski je odraz, u skladu sa zakonitošću Jakubinskoga i Meyera, potvrđen u oblicima glagolskoga pridjeva radnoga s korijenom ***zrĕ(j)-**: *zrĕ* (< *zrĕl*) ‘zreo’, *zrĕle*, dok je ikavski odraz pred palatalom *j* očekivano potvrđen u infinitivu *zrĭjati*. Dvojaki je odraz potvrđen i u leksemima s korijenima ***vĕnc-** (*vĕnĕc* || *vincĕgne*, *vincĕati*) i ***srĕd-** (*srĕdà* || *srĭdĭni*).

U prefiksu *nĕ-* kod konzervativnijih su govornika potvrđeni

¹¹ Slično je stanje u tom korijenu potvrđeno i u nekim drugim govorima zadarskoga područja (usp. Budovskaja, Houtzagers 1994: 103; Benić 2014: 58; Špralja 2016a: 64, 67).

isključivo ikavski likovi, dok se kod manje konzervativnih može ostvariti i pokoji ekavizam, vjerojatno kao posljedica novijega utjecaja standardnoga jezika (*nìčigov, nìder, nìkakor, nìki, nìkidân, nìkimin, nìkih, nìkun, odnìkle* ‘odnekud’, *odnìkuder* ‘odnekud’ || *nèkako, nèkoga*). Ekavski je odraz *jata* redovit u prefiksu *prě-* (osim, dakako, u nerijetkim primjerima sinkopiranja prefiksalnoga vokala): *prebìti, prekùhati, prepilâti, premēstìti* (uz *prmēstìti*), *prenosìti, pretrpìti, prevalìti, prevâriti*. Ekavski odraz prevladava i u priložnim dočetcima: *dikòder(ce), kadgòder, nìder, odnìkuder, svùder; odnìkle* ‘nitokud, odnekud’, *odòkle* ‘odakle’, *odòvle* ‘odavde’, *òtkle* ‘odakle’, *pòkle* ‘otkada’. Redovito, međutim, danas u ravskome govoru dolazi upitni prilog *dī*, s tim da se ispitanici sjećaju da su stariji upotrebljavali oblik *kadě*,¹² s vokalizacijom slaboga poluglasa i ekavskim odrazom *jata*.

U sufiksima je i nastavcima odraz *jata* redovito ikavski (inf. *bolìti, gorìti, letìti, volìti*; 2. mn. imp. *donesìte, nājđite, potěžìte, zovìte*; komp. *crnìji, dobrìji, hladnìji, starìji, teplìje, zdravìji*; D jd./L jd. *rūcì, nozì, menì, tebì, sebì*).

Na mjestu **ē* ostvaruje se iza palatala *a* u primjerima *držâti, klačâti* ‘klečati’, *mučâti, skrčâti* itd. Tim primjerima možda pripada i primjer *gñqzdò*, u kojem *a* također stoji na mjestu staroga **ē* (usp. Benić 2014: 64) i koji je inače svojstven sjeverozapadnoj čakavštini (usp. Lisac 2010: 131). Hiperikavizmima mogli bi se objašnjavati ravski primjeri *kamîne, postìļa, vičëra* (usp. Benić 2014: 62), koji dolaze i u drugim čakavskim govorima zadarskoga područja.

2. 1. 4. Odras poluglasa

Jaki se je poluglas u ravskome govoru dominantno odrazio kao *a*: *čà/čq, dân, dqž, otqç, pakq* ‘pakao’, *pâs, prqšqç*, 1. jd. prez. *san, svqš* ‘sav’. Jedinu potvrđenu iznimku predstavlja oblik *denqš* s odrazom *e* (usp. također Žužak 2016: 26; Jurić 2008: 126).¹³ U slabom se je

¹² Taj je oblik na Ravi zabilježila i Vesna Jakić-Cestarić (1957: 417).

¹³ Žužak (2016: 25) navodi da je u slobodnome govoru registrirao i oblik *četvrtèk* (doduše,

položaju poluglas uglavnom reducirao, no u nekoliko se je primjera i u tom položaju odrazio kao *a*. Prvoj skupini takvih primjera pripadaju oni za koje se tradicionalno kaže da ukazuju na tzv. čakavsku „jaku vokalnost“ (usp. Moguš 2010: 53). Takav je, primjerice, instrumentalni zamjenički oblik *mânun*, odnosno primjeri *vâvik* (uz *ùvik*), *vazêti* (uz *uzêti*), u kojima je poluglas u prefiksalnome slijedu **wb* dao *a*. Kod slijeda **wb* vrijedi upozoriti i na prijedlog *uva*, koji je nastao kontaminacijom dvaju potencijalnih i u čakavskim govorima ovjerenih odraza slijeda **wb* – *u* i *va*. Istaknuli smo već da se ispitanici sjećaju da se je nekada upotrebljavao i upitni prilog *kadè*, koji je danas redovito zamijenjen sa *dî*.¹⁴ Drugoj skupini primjera u kojima se je poluglas vokalizirao u slabome položaju pripadaju oni koji su, osim čakavskim, svojstveni i kajkavskim i štokavskim govorima, pa i nekim drugim slavenskim jezicima (usp. Mihaljević 2002: 204): *dâska* (*daskä*), *dašt'ica*, *lagâti*, *maglâ*, *maglîna* ‘sumaglica’, *stablò*. Sekundarni je poluglas u ravskome govoru dosljedno dao *a*: *dòbar*, *ògañ*, *sèdan*, *òsan*, *vìtar*.

2. 1. 5. Odrizi nazalnih vokala

Prednji nazalni vokal odrazio se dvojako. Iza palatalnih glasova *č*, *ž* i *j* uglavnom je dao *a*: *čâsto*, *počâti*, *začâti*, *načâti*, *najâti*, *jâtra*, *zaîk*, *zajâti* ‘posuditi’, *žâja*, *žâljac*, *ožâti* ‘iscijediti’. Kao i u drugim čakavskim govorima zadarskoga područja (usp. Benić 2013: 25–26; Benić 2014: 64–65; Špralja 2016a: 35), prijelaz *e* > *a* zabilježen je i iza palatala *ļ*: *klâčâti*, *klâti* (usp. također Žužak 2016: 28). Zabilježeni su, međutim, i primjeri *klêtva*, *proklêstvo*, *pròklet*, *glèdati*, dakle s prijelazom *e* > *e* i iza *ļ*. U ostalim položajima prednji se je nazalni vokal redovito odrazio u *e*: *dèvet*, *ìme*, *mèso*, *pêt*, *vèžâti* itd.

Stražnji nazalni vokal i u leksičkim i u gramatičkim morfemima

tek jednom; inače redovito bilježi *čevrtâk*). Taj oblik od ispitanika nismo dobili ni nakon eksplicitnoga sugeriranja (redovito potvrđeno *čevrtâk*).

¹⁴ Navedenim se primjerima jake vokalnosti uvjetno može pribrojiti i pridjev *zâli* ‘zao’, koji se pojavljuje samo u toponimu *Zâla drâga* (na Dugom otoku).

redovito se odrazio kao *u*: *gòlub*, *gùbica*, *maknùti*, *mùž*, *nutrìná*, *pùt*, *rùkà*, *sùd*, *zùb*, A jd. *glâvu*, 3. mn. prez. *pìšu*.

2. 1. 6. Ostale vokalske promjene

Prijelaz *ra > re* potvrđen je u primjerima *rēpâc* i *rêsti* (te u izvedenicama od potonjega: *narêsti*, *obrêsti*, *zarêsti* i sl.), ali ne i u primjeru *krâsti* i njegovim izvedenicama. Slična je situacija potvrđena i u drugim čakavskim govorima zadarskoga područja. Benić (2014: 73–74) u Kukljici bilježi *rêsti* i *rēpâc*, u Kalima *riêsti* i *riepuâc*, dok u primjeru *krasti* prijelaz ne nalazi ni u jednom ugljanskom govoru. Slično stanje u zaglavskom i drugim dugootočkim govorima potvrđuje i Špralja (2016a: 32). U ravskome govoru redovito dolazi primjer *grôb*, dakle bez prijelaza *ro > re*, koji je uobičajen na čakavskome jugozapadu (usp. Lisac 2009a: 141). Kao i u mnogim drugim čakavskim govorima (usp. Lisac 2009: 100), na Ravi se redovito ostvaruju oblici s prijevojnim likom *e* u dubletnom praslavenskom korijenu **teplъ/*toplъ*: *steplîti*, *potepplîti*, *těpa*, *teplò*, *teplije*.

Općenito govoreći, ispadanja početnih vokala nisu česta u ravskome govoru, no u pojedinim kategorijama vokali ipak manje-više dosljedno ispadaju. Početni vokal uglavnom redovito ispada u pogodbenome vezniku *ko* ‘ako’, a razmjerno se često to događa i u pokaznim zamjenicama *vâ(j)*, *vâ*, *vò*; *nâ(j)*, *nâ*, *nò*. Razmjerno je često potvrđeno i ispadanje početnoga *i* u prefiksu *iz-*: *skopâti*, *skrîvîti* (*se*), *spêt’i* (*se*), *spilâti* ‘ispilati’, *spišâti* ‘izmokriti’, *spîvati* ‘ispjevati’, *splâkati se* ‘isplakati se’, *splêsti* ‘isplesti’, *sprekîdâti* ‘isprekidati’, *spremîšâti* ‘ispremiješati’, *zbâdati* ‘izbockati’, *zbarkâti* ‘iskrcati, istovariti’. Navodimo još nekoliko primjera: *Mèrika*, *Tâlija*, *râgan* ‘uragan, jak vjetar’, *splodîrâti*.

Ni u sredini riječi vokali ne ispadaju često. Među zabilježenim je primjerima najviše onih u kojima vokal ispada uz sonant *r*, koji time postaje slogotvoran: *prlîpak*, *prtîsnuti*, *prtočîti*, *pršîti*, *skrčâti*. Ispadanje vokala u sredini riječi redovito je u primjerima *vîti* ‘vidjeti’ (<

vīditi < *vīditi*) te u množinskim imperativnim oblicima glagola *hodīti* (*hōmo*, *hōte*). U brzu izgovoru do sinkopiranja može doći i u prvome licu množine posebnoga oblika glagola *bīti* za tvorbu kondicionala (*bmo*), u imperativnome obliku *bīžmo*, u infinitivu *učīnti* (< *učinīti*) i sl. Na kraju su riječi ispadanja vokala samo iznimna te u pravilu, kao i drugdje na zadarskome čakavskom području (usp. Benić 2014: 78), ograničena na ekspresivne izraze tipa *dřž*, *bīž* i sl.

Smjenjivanje vokala uvjetovano fonološkom okolinom (prijeglas) u pojedinim je kategorijama u potpunosti ili većim dijelom izglumljeno. Tako je, primjerice, u instrumentalu jednine imenica *a*-vrste (*mūžun*, *nožūn*, *ključūn*, *magrižūn* /N jd. *magriž* ‘smilje’/, *šumprēšun* itd.), s rijetkim odstupanjima (npr. *krâjin* i rijetko potvrđeni oblici *nožīn*, *mūžin*), te u genitivu množine imenica *a*-vrste (*mūžov*, *nožōv*, *ōcov*, *pūžōv*, *žūļōv*). U zamjeničko-pridjevskoj deklinaciji u muškom i srednjem rodu uglavnom se dobro čuva razlika u nastavcima između palatalnih i nepalatalnih osnova. Iznimke ipak predstavljaju posuđeni pridjevski oblici tipa *deñōž* ‘prijazan’ (*deñōžoga*, *deñōžomu*), *kurijōž* ‘znatiželjan’ (*kurijōžoga*, *kurijōžomu*) i sl. (usp. također Benić 2014: 82).

2. 2. Konsonantizam

2. 2. 1. Inventar i realizacija

Konsonantski sustav ravskoga govora čine 24 jedinice, među kojima je 16 šumnika i 8 sonanata (usp. također Žužak 2016: 35).

Šumnici				Sonanti		
p	b					m
		f		v		
t	d			l	r	n
c		s	z			
tʻ	dʻ					
č		š	ž	j	ļ	ń
k	g	h				

Fonemi koje ovdje bilježimo znakovima *t'* i *d'* u ravskome se govoru realiziraju kao palatalizirani okluzivi: *nôṭ'*, *svîṭ'â*, *ròḍ'ak*, *načmṛd'en*. Fonema *ž*, kako se vidi iz gornjega prikaza jedinica konsonantskoga inventara, nema u sustavu, a na njegovu se mjestu ostvaruje zvučni palatalni frikativ *ž*: *narânža*, *svîdožba*, *žîgerica*.

2. 2. 2. Odrazi pojedinih općeslavenskih i starohrvatskih suglasničkih skupina

Na mjestu praslavenske skupine **tj* i sekundarne skupine *t_{bj}* u ravskome se govoru redovito ostvaruje bezvučni palatalizirani okluziv *t'*: *kùṭ'a*, *nôṭ'*, *svîṭ'â*; *prûṭ'e*, *kîṭ'e*. Skupina **dj* prešla je u *j* u primjerima *mejâ*, *ròjak* (rijetko), *râjâti* 'rađati', *sâjav* 'ruzinav, čađav', *sâje* 'čađa', *tûji*, *ugâjâti*, *vîja* 'vjeđa', *žâja*, *žâjan*, *žâjâti*, *ražâjâti* 'ožednjeti'. U manjem se broju primjera na mjestu skupine **dj* pojavljuje zvučni palatalizirani okluziv *d'*: *ròḍ'ak* (uz rjeđe i starije *ròjak*), *vîḍ'en*, *vrîḍ'âti*, *zbûḍ'en*, *ugṛḍ'en*. U primjeru *sud'ê* sekundarna je skupina *dbj* dala *d'*.

Praslavenske skupine **stj* i **skj* dosljedno su se u ravskome govoru odrazile kao *št'*: *blîšt'iti*, *dopušt'êne*, *drvîšt'e* 'mjesto kraj ognjišta gdje se odlaže drvlje', *godîšt'e*, *gûšt'erica*, *îgrališt'e*, 1. jd. prez. *îšt'in* (*iskâti* 'tražiti'), *počvâliš't'e*, *sîrišt'e* 'sirište', *smetliš't'e*, *št'âp*, *št'êta*, *št'êtiti*, *št'îpâti*, *št'îpâvka*, *št'îrenica* 'štir, vrsta trave', *št'ûcati*, *št'ûcavica*, *tòrišt'e* 'mrijestilište riba u moru', *zablîšt'iti*, pridj. trp. m. r. jd. *zarêšt'en*. Isti je i odraz sekundarne skupine *st_{bj}*: *košt'ê* 'kosti', *lîšt'e*. Primarna skupina **zdj* očekivano je dala *žj* u primjerima tipa G jd. *dažjâ*, dok se je sekundarna skupina *zdbj* odrazila kao *zj*: *grôzje*, *gôzje* 'željezo'.

U prefigiranim izvedenicama od glagola **eitei* u infinitivu se redovito čuva suglasnička skupina *jt* (*pôjti*¹⁵, *razâjti*, *snâjti se*, *dôjti*,

¹⁵ Imperativni su oblici glagola *pôjti* gotovo uvijek pokraćeni (*pôj*, *pôjmo*, *pôjte*). Čini se da je slično stanje i u drugim čakavskim govorima zadarskoga područja (usp. Benić 2014: 107; Špralja 2016b: 72). Šimunić (2013: 516) za 2. lice jednine bilježi skraćeni oblik *pôj*, a za drugo lice množine dugo *pôjte*. Usp. također Oštarić 2005: 360.

nâjti), a u prezentu i imperativu skupina *jd* (*pôjde, razâjde, snâjde se, dôjde, nâjde*).

Stara inicijalna suglasnička skupine **čbr* u ravskome je govoru djelomično očuvana (usp. također Žužak 2016: 41): *črîšna, črîvo, čr̂pna* ‘peka’, *čr̂v, črvîlo* ‘prašak ili tinktura za bojanje tkanina u zagasitocrvenu boju’, *črvîti* ‘bojati tkaninu u zagasitocrvenu boju’ || *cr̂lîn/crvîn* ‘crven’, *cr̂nâvina* ‘nebo pred oluju’, *cr̂n*. Slično je stanje potvrđeno i u drugim srednjočakavskim govorima zadarskoga područja (usp. Benić 2013: 13; Benić 2014: 33; Špralja 2016b: 75–76) i općenito u srednjočakavskome dijalektu (usp. Lisac 2009a: 102). Suglasnička skupina **čbt* dosljedno je prešla u *št*: *poštîvâti, poštêne, štîti, štîvo*.

Skupina **wbś-* uglavnom je u ravskome govoru premetnuta: *svâki, svê, svi, svih*. Iznimke su nominativni i akuzativni oblici muškoga roda *vâs* i *svâs*. U prvome nakon vokalizacije jakoga poluglasa nije došlo do premetanja, dok je drugi, koji je u ravskome govoru uobičajeniji i koji je potvrđen i u drugim govorima rubnoga poddijalekta srednjočakavskoga dijalekta (usp. Lukežić 1990: 115; Vranić 2002: 123; Galić, Hadžihalilović /u tisku/), nastao kontaminacijom nepremetnutoga oblika i premetnutih oblika u drugim padežima (i rodovima).

2. 2. 3. Fonem *f*

Fonem *f* u ravskome je govoru solidno očuvan te dolazi u nizu primjera, uglavnom neslavenskoga postanja: *fêta* ‘komad, kriška’, *fijâd* ‘dašak vjetra’, *fijâka* ‘stanje slabe aktivnosti’, *finta* ‘podvala, lukavština’, *fjorîn, fogîšta* ‘ložac’, *fôj* ‘papir, novina’. U domaćim se leksemima fonem *f* pojavljuje rjeđe, i to redovito kao odraz pojedinih suglasničkih skupina: *Ûfati* (*pv > f*), *fâliti, fâstati se* ‘hvaliti se’, *fâstavac* ‘hvalisavac’ (*hv > f*). U dijelu distribucije u kojem se sonant *v* ponaša kao šumnik (tj. pred bezvučnim šumnicima) fonem *f*

figurira kao njegov bezvučni parnjak (usp. također Žužak 2016: 37).¹⁶ Vrijedi svakako spomenuti i sporadične zamjene $f > h$: *hunêstra* (uz *funêstra*), *hrmâti* (uz *frmâti*), *hrmitûn* (uz *frmitûn*), *hûrbast* (uz *fûrbast*). U znatnijoj je mjeri ta zamjena, čini se, prisutna u iškome govoru (usp. Lisac 2009a: 103; Šprljan 2013: 147–148).

2. 2. 4. Fonem *h*

U čakavskome se narječju, općenito govoreći, fonem *h* dobro čuva, a ravski govor u tome ne predstavlja iznimku: *glûh*, *hîtac*, *hlâd*, *hlîb*, *hodîti*, *hrq̄nîti*, *hrîpâti*, *hûlîti*, L mn. *nôvinah*, L mn. *gât'ah*, *pûhâti*. Primjeri su njegova reduciranja prilično rijetki i uglavnom zajednički čakavskim govorima zadarskoga područja (usp. Benić 2013: 14; Špralja 2016b: 64). Tako *h* u ravskome govoru redovito izostaje u prezentskim oblicima glagola *htîti* (*òt'u*, *òt'eš*, *òt'e*) te u primjerima kao *òdma* (uz *òdmah*), *ârjav* 'zao, zločest', *àjde* (*àjmo*, *àjte*). Kako je već istaknuto, fonem *h* u ravskome se govoru pojavljuje i u posuđenicama u kojima je postao prijelazom $f > h$: *hrmitûn* (uz *frmitûn*), *hûrbast* (uz *fûrbast*) itd. Prilično su rijetki primjeri zamjenjivanja fonema *h* drugim fonemima. Takve su se zamjene, primjerice, dogodile u leksemima *čefûla* (s prijelazom $h > f$), *nôfat* (vjerojatno analogijom prema genitivnome obliku *nôfta* nakon prijelaza $kt > ht > ft$), *mûfto*, odnosno u posuđenom leksemu *brunkîta* 'bronhitis' (s prijelazom $h > k$) (usp. slične zaglavske primjere u Špralja 2016b: 65). Kako je već istaknuto, slijed *hv* redovito prelazi u *f* u primjerima *fqlîti* 'hvaliti', *fqlà*, *fâstati se*, *fâstavac* i sl.

¹⁶ Ponukan tom činjenicom, kao i činjenicom da se uglavnom pojavljuje u posuđenicama, Žužak (2016: 41) smatra da je fonemski status glasa *f* sporan te ga određuje kao rubnu jedinicu u okviru fonemskoga inventara ravskoga govora. Takav nam se stav čini ipak prestrogim s obzirom na činjenicu da se taj glas pojavljuje u nezanimarivom broju posuđenica te da je u njima uglavnom stabilan, kao i s obzirom na činjenicu da se u domaćim leksemima ne pojavljuje ništa rjeđe negoli u drugim hrvatskim organskim idiomima u kojima se tretira kao zaseban fonem.

2. 2. 5. Odstupno l

Na kraju je riječi u ravskome govor sonant *l* u glavnini slučajeva reduciran. U muškome rodu jednine glagolskoga pridjeva radnoga *l* se nikada ne ostvaruje u dočetnome položaju: *babuļâ* (inf. *babuļâti se* ‘bacati kamenje na koga’), *grîza*, *murâ*, *pòša*, *ukrâ*, *vaļâ*, *vrnû* (inf. *vrnûti* ‘vratiti’), *znâ*, a uglavnom ga nema ni u neodređenim pridjevima u nominativu jednine muškoga roda: *dèbe*, *kîse*, *mřza*, *tòpa*, *vèse*. Slično vrijedi i za većinu imenica u nominativu jednine: *bujê* ‘gumeni mjehur u lopti’, *bujô* ‘drveni kablíć s dva uha i konopcem’, *dê* ‘dio’, *fažô*, *frâнку* ‘fratar, vrsta ribe’, *jârbu*, *kampanê*, *karatê* ‘manja bačva’, *lavabô* ‘umivaonik’, *mû*, *posâ*, *postô*, *stô*, *tinê* ‘dnevni boravak’, *vřta*. U dijelu se imenica završno *l* u nominativu ipak čuva: *fûzbal* ‘nogomet; nogometna lopta’, *sântul* ‘kum’, *befêl* ‘nalog, zapovijed’, *bôdul*, *baûl* ‘kovčeg’, *dâtal* ‘prstac’, *fil* ‘red, niz; kraljeznica; nit, konac’, *môl* ‘oslić’, *opôl* ‘vrsta vina’. U genitivu množine dočetno *l* otpada, primjerice, u obliku *srdê*, no u nizu se primjera ipak čuva: *žîl*, *arîûl*, *bîgul* (N *bîguli* ‘vrsta duguljaste tjestenine’), *ci(n)cêl* (N jd. *ci(n)cêla* ‘vrsta male ribe iz skupine labrida’), *t’âkul* (N jd. *t’âkula* ‘brbljarija, ogovaranje’), *dîpal* (N *dîple* ‘svirala’), *fîrul* (N *fîrule* ‘vrsta obuće’), *raštêl* (N *raštêle* ‘rešetkasta ograda na stepenicama’), *špâl* (N *špâle* ‘ramena’), *tajadêl* (*tajadêle* ‘rezanci’), *tîkul* (N jd. *tîkula* ‘opeka, cigla’). U unutrašnjim slogovima *l* otpada u primjeru *sâpa* ‘salpa’, u kosim padežima imenica *dôļâc* (*dôcà*, *dôcû*) i *kôļâc* (*kôcà*, *kôcû*), ali se čuva u primjerima *dôļnâk* ‘jugozapadni vjetar’, *dôļni* ‘donji’, *fidêl* ‘laskav’, *mâlta* ‘žbuka’, *zamaltâti* ‘ožbukati’, *fîlsi* ‘lažan, nepouzdan’, *sâlsa* ‘umak’, šaltûr ‘krojač’, *voltâti* ‘okrenuti’, *žvêlto* ‘hitro, brzo’, *alažvêlta* ‘na brzinu’, u kosim padežima imenica *maštêlac* ‘malo vjedro’ (*maštêlca*), *karatêlac* (*karatêlca*), *mûlac* (*mûlcà*), *pâlac* (*pâlca*), *vòlat* ‘polukružni ulaz u kuću ispod balkona’ (*vòlta*).

2. 2. 6. Odstupno *m*

Završno *m* u gramatičkim morfemima i nepromjenjivim riječima dosljedno u ravskome govoru prelazi u *n*. Promjena se, primjerice, sustavno događa u nastavku 1. lica jednine prezenta: *čëšin* (inf. *čëšâti*), *dûbîn* (inf. *dûsti* ‘krčiti zemlju’), *dvorîn* (inf. *dvorîti* ‘ugađati, posluživati’), *fabrikân* (inf. *fabrikâti* ‘preraditi; zafriknuti koga’), *fcûjin* (inf. *fcovâti* ‘koriti’), *kunîn* (inf. *klâti* ‘kleti, psovati’), *përin* (inf. *prâti*), *pîšin* (inf. *pîsâti*); u instrumentalu jednine imenica *a*-vrste i *e*-vrste: *bakêtun*, *pûškun*, *brâtun*, *brijâčun* (N jd. *brijâča* ‘britva’), *brt(v)ulînun* (N jd. *brt(v)ulîn* ‘nožić’), *vodûn*, *nogûn*, *šîbun*, *rûkûn*; u zamjeničko-pridjevskoj deklinaciji u instrumentalu jednine svih triju rodova, odnosno u lokativu jednine muškoga i srednjega roda: *s onûn* *bënun*, *slânun* *srdëhun*, *u drûgin* *râzredu*, *na ôvčjin* *mlîkû*; u brojevima: *sëdan*, *sedandesët*, *ôsân*, *osandesët*. Rijetko je prijelaz *m* > *n* potvrđen u leksičkim morfemima: *srân* ‘stid, sram’ (*Srân te bilo!*), *pobrâtin*. U imenici *kostîn* dentalni je nazal generaliziran i u kosim padežima (*kostînä*, *kostînü*, *kostînûn*), kao i u nekim drugim čakavskim govorima zadarskoga područja (usp. Galić, Lisac 2016: 63; usp. također Benić 2013: 53; Špralja 2016b: 69).

2. 2. 7. Fonemi *l* i *ń*

Fonem *l* u ravskome se govoru dobro čuva. Delateralizacija, tj. prijelaz *l* > *j*, potvrđena je samo u primjeru *divjâk* ‘onaj koji je neotesan, neodgojen’ (ali *divlâka* ‘samonikla voćka’, *divlârîti* ‘divljati’). U čakavskim se govorima zadarskoga područja redovito pojavljuje i mletacizam *famëja*, no u njemu *j* po svoj prilici nije postalo delateralizacijom, nego fonološkom adaptacijom mletacizma *famègia* (usp. DDV 260; jednako tako u govoru prema mlet. *tagiâr* dolazi *tajâti* ‘sjeći’).

Fonem *ń* također se dobro čuva u ravskome govoru. Primjeri njegova depalataliziranja, tj. prijelaza *ń* > *n*, potvrđeni su samo u oblicima *jančëvina* ‘janjetina’, i G jd. *jânca* (~ N jd. *jânac*, *jânica* ‘mlada

ovca ostavljena za rasplod’).

2. 2. 8. Slogotvorni sonanti

Kako je poznato, sonanti *r* i *l* u praslavenskome su jeziku mogli imati ulogu nositelja sloga (usp. Mihaljević 2002: 94), a u toj su ulozi potvrđeni i u starohrvatskim tekstovima. Slogotvornu je ulogu sonant *r* u ravskome govoru zadržao do danas: *dřcati* ‘dirkati, gurkati’, *drškò* ‘držak, ručka’, *jetřva*, *krcât*, *mřdnuti*, *mřsan*, *mřvica*, *mřzlīñà*, *přst*, *srděla*, G mn. *sekřv*, *smřžñen*, *sprpovīdâti*, G mn. *třļ*, *vřta*, *zafřknuti*, *zāgřst*. Slogotvorno *r* može biti i sekundarnoga postanja, tj. može postati sinkopiranjem susjednoga nenaglašenoga vokala: *hrmâti* (*frmâti*) ‘prestati, zaustaviti’, *pršõna* ‘osoba; mjera’. Sinkopiranja su osobito česta u prefiksima *pre-* i *pri-*: *prļipak*, *prmeštiti* (uz *premeštiti*), *pršit’i*, *prspiti*, *pršiti*, *přtaknūti*, *přtět’i*, *přtēgnūti*, *přtīsnuti*, *přtočiti*, *přzintâti*. Popratni se vokal *a* uz slogotvorno *r* pojavljuje vrlo rijetko, i to u standardnim primjerima koji su potvrđeni i u drugim čakavskim govorima zadarskoga područja: *Ārtac* ‘manji rt i vrh’ (preuzeto iz Jurić 2008: 140), *ârjav* ‘zao, zločest’.¹⁷

Stari slogotvorni sonant *l* nije u ravskome govoru zadržao ulogu nositelja sloga, nego se je dosljedno odrazio u *u*, a takva je situacija, uz određene iznimke na Krku, Susku i Unijama (usp. Lisac 2009a: 99), uobičajena u govorima srednjočakavskoga dijalekta: *pûn*, *sûnce*, *sûza*, *vûna*, *vûk*, *žûti*.

2. 2. 9. Rotacizam

U međuvokalskom položaju frikativ *ž* prelazi u *r* u prezentnim oblicima glagola *mõt’i*: *mòrin*, *mòreš*, *mòre*, *mòremo*, *mòrete*.¹⁸ Rotacizam je vidljiv i u prezentskim oblicima starih glagola na *-gñnati*: *dorènin* ‘dotjeram’, *obarène se* ‘oplodi se’, *zarènin* ‘istjeram,

¹⁷ Usp. zaglavske toponime *Artit’*, *Artina*, *Ārtak* i primjere *ârpa* ‘hrpa’, *arjāv* ‘nevaljao’, *arjavūša* ‘zločesta ženska osoba’ u Špralja 2016a: 11, odnosno kukljički, kaljski i lukoranski toponim *Artina* u Benić 2014: 66.

¹⁸ Potvrđeni su, doduše, i nerotacirani oblici: *mòže*, *mòžete* i sl.

protjeram'. Pod utjecajem oblika s prezentskom osnovom postali su infinitivni oblici *dorènuti*, *obarènuti*, *zarènuti* i sl., koji supostoje sa starijim infinitivnim oblicima *dognâti*, *obagnâti*, *zagnâti*.¹⁹ Prijelaz $\check{z} > r$ potvrđen je i u primjerima tipa *nïder*, *jër* (*jërbo*), *nïkakor*, *svâka-kor*, *svûder*, u kojima je *r* ostatak praslavenske čestice *že*.

2. 2. 10. Prijelaz *l > ʎ* iza velara

Iza velarnih konsonanata *k*, *g* i *h* i ispred vokala prednjega niza dentalni sonant *l* u pravilu prelazi u palatal *ʎ*: *gʎistà*, *gʎèdati*, *hʎib*, *kʎèpati*, *kʎètva*, *kʎiške*, *kʎičiti*, *kʎîn*, *kʎica*. U primjerima *kʎâti* (< **kʎeti*), *kʎaçâti* (< **kʎècati*) prvo se dogodio prijelaz *kl > kʎ*, a nakon toga, kako je već istaknuto, prednji je nazalni vokal iza palatalnoga konsonanta prešao u *a*. Prijelaz *l > ʎ* iza velarnoga konsonanta i ispred vokala prednjega niza svojstven je i drugim čakavskim govorima zadarskoga područja (usp. Benić 2013: 25–26 i Benić 2014: 64–65 za Kali i Kukljicu na Ugljanu; Špralja 2016a: 35 za Zaglav na Dugome otoku), a potvrđen je i u starijim glagoljskim i latiničnim kodeksima i ispravama sa zadarskoga područja.

2. 2. 11. Ostale suglasničke promjene

Jednačenje po mjestu tvorbe u ravskome se govoru provodi i u tzv. *sandhi*-položaju, tj. na granici dviju jezično-pravopisnih riječi od kojih je prva redovito prijedlog koji završava dentalnim frikativom, a druga obično kakav zamjenički oblik koji stoji prema ličnim zamjenicama trećega lica i koji započinje palatalom: *š nîn*, *š nûn*, *š nîmin*, *běž nêga*. Osim susjednih, jednačenje po mjestu tvorbe može zahvatiti i udaljene konsonante, uglavnom one koji se nalaze u susjednim slogovima. Obično se pri takvome jednačenju dentalni frikativ jednači prema palatalnome frikativu: *ošušiti*, *šûša* ‘suša; vrsta raka’, *d’elôž* ‘ljubomorán’, *d’elôžast* ‘ljubomorán’ (ali *d’elozija*), *gužišnak* ‘anus’,

¹⁹ Osim utjecaja prezentske na infinitivnu osnovu, u govoru je vidljiv i utjecaj koji je išao u suprotnome smjeru. Tako su, uz navedene rotacirane prezentske oblike, u ravskome govoru potvrđeni i analoški prezentski oblici tipa *dognân*, *zagnân*, *obagnân* i sl.

prâšaški ‘koji se odnosi na prasca’, *pâšuš* ‘putovnica’.

U ravskome su govoru potvrđene brojne promjene u suglasničkim skupinama. Suglasničke skupine kojima je prvi član afrikata ili okluziv, a drugi bilo kakav opstruent u pravilu se pojednostavnjuju zamjenjivanjem ili otpadanjem prvoga člana skupine. Tako u slijedu *kt* velarni okluziv *k* otpada ili se zamjenjuje velarnim frikativom *h*, odnosno labiodentalnim frikativom *f* (prijelazom $h > f$): *lètrika*, *lètričar*, *lètrični*, *muftâš* ‘čovjek koji pije i jede na tuđi račun’, *mũfto* ‘badava, besplatno’, N mn. *nõfti*, G mn. *nõftov*, *zanõftica*, I jd. *lãftun* ‘laktom’, *špranõfti* ‘veliki nokti’, *dõhtor*, *brĩhtaš* ‘novčanik’, *htĩ*, *ht'èrin*. U slijedu *čk* afrikata *č* redovito se zamjenjuje frikativom *š*: *dõškati* ‘dočekati’, *mãška*, *prâšaški*, *pĩška* ‘vagina’, *pĩškica*, *smrĩška* ‘plod smreke’, *stãraški* ‘starački’, *rasprĩškati* ‘rasprčkati’. Pojednostavnjivanja često zahvaćaju i suglasničke skupine čiji je prvi član okluziv *p*: *tĩca*, *fcovãti* ‘psovati’, *ofcovãti* (uz *covãti*), N mn. *fcĩ* (N jd. *pãš* ‘pas’), *lĩft'e* ‘ljepše’, *pošaft'ãti* ‘pošaptati’, *šaft'ãti* ‘šaptati’, *čẽnĩca* (uz *šẽnĩca*). U primjeru *klũfko* (< *klupko*) došlo je do zamjene $p > v$ pred velarnim okluzivom *k*, a potom do izjednačavanja po zvučnosti (u tom položaju) zvučnoga šumnika *v* i bezvučnoga šumnika *k*. Oblik *zĩkva* (< *zipka*) pak dobiven je premetanjem glasova *v* i *k* nakon prijelaza $p > v$. Slijed *pk* ostao je nedirnut u genitivnome obliku *prlĩpka* (N jd. *prlĩpak*). U slijedu *bst* (> *pst*) prvi član konsonantske skupine redovito ispada: *dũsti* ‘dupsti’, *zẽsti* ‘zepsti’.

Sonant *v* može ispasti u suglasničkim skupinama u kojima se nalazi na drugome mjestu: *gõzje*, *gozdẽni*, *kõcati*, *zasrbĩti se*, *sekr'va* (ipak, redovito dolaze primjeri *kvãka* ‘ručka’, *kvãrat*, *gvantãti* ‘prihvatiti’, *gvãrdija* ‘straža’ i sl.). Nosni sonant *n* redovito ispada u prezentskim oblicima glagola *pãsti* i *sẽsti* i njihovih izvedenica (*pãdin*, *pãdeš*, *sẽdin*, *pr̥sẽde*). Ista suglasnička skupina *dn* pak pojednostavnjuje se ispadanjem prvoga člana u primjerima *jenã* (uz *jednã*), *jenõ* (uz *jednõ*), *jenũ* ‘približno, okolo’ i sl.

U slijedu dvaju nazalnih konsonanata u ravskome govoru u

pravilu dolazi do razjednačivanja. U većem broju primjera drugi se član u takvoj skupini zamjenjuje dentalnim ili palatalnim lateralnim konsonantom: *nepômliv*, *sùmļa*, *sùmłati*, *sùmļiv*, *dîmłak*. U primjerima *sedavnäjest* i *osavnäjest* dolazi pak do zamjenjivanja prvoga člana suglasničke skupine labiodentalnim sonantom *v*. U rječničkoj građi zabilježeno je i nekoliko primjera u kojima nije došlo do razjednačivanja: *sprêmnâ*, *darnâna*, *gūmnò*, *pômna*. Razjednačivanje, osim konsonantskih skupina sačinjenih od nazala, može zahvatiti i dentalne suglasničke skupine: G jd. *prajcà* (N jd. *prâšq̄c*), a osim na konsonante u kontaktu, može djelovati i na daljinu i zahvatiti konsonante u susjednim slogovima: *ârkohol* ‘alkohol’, *lebrò*, *lezêrva* ‘zaliha, pričuva’, *lezervâr* ‘rezervar’, *lūmer* ‘broj’, *luzâr* ‘ruža’, *zlâmenati* ‘prekrižiti’.

2. 3. Prozodija

2. 3. 1. Inventar i realizacija

Naglasni sustav ravskoga govora čine dva akcenta, kratki (ili kratkosilazni) i dugi (ili dugosilazni), prednaglasna duljina i nenaglašena kračina (usp. također Žužak 2016: 43). U neoakutskim se položajima danas u ravskome govoru redovito ostvaruje dugi (silazni) naglasak. Dugi naglasak uzlazne (realno ravne) intonacije fonetski se može ostvariti kod ne odveć čestih povlačenja naglasaka na prednaglasnu duljinu, dok se u drugim položajima uglavnom ne ostvaruje.²⁰

Ostvaraj je kratkoga naglasaka na samoglasnicima *i*, *u* i *r*, a u glav-nini primjera i na samoglasnicima *e* i *o*, vrlo blizak „kanonskome“, tj. na navedenim se samoglasničkim jedinicama kratki naglasak ostva-ruje tek neznatno sporije negoli u standardnome jeziku (usp. Kapović

²⁰ Jurić (2008: 125) ističe da se dugi naglasak realizira fonetski uzlazno u 50% slučajeva. Tako visoka brojka vjerojatno je posljedica poimanja fonetski produljenoga *a* dugim naglaskom (autor eksplicitno navodi da akut ponekad bilježi kao rezultat duljenja kratkoga naglasaka, a to potvrđuju i doneseni primjeri: *jâvor*, *Râva/Râva*, *Čumbrânje* itd.). Ipak, postojanje jasnih intonativnih i kvantitativnih razlika između poludugoga naglasaka i dugih naglasaka, kao i sama činjenica da kvaliteta niskoga vokala nije ista pod poludugim i dugim naglaskom pokazuje da poludugi naglasak treba razlikovati od dugih naglasaka (usp. Ivšić 1911: 149–151).

2015: 47). Drugačije je sa samoglasnikom *a*, na kojem se kratki naglasak u ravskome govoru uglavnom redovito fonetski dulji (usp. također Žužak 2016: 20) te se ostvaruje kao poludugi naglasak ravne ili blago silazne intonacije. Poludugi naglasak u pravilu nema duljinu cirkumfleksa, a od njega se uglavnom i intonacijski razlikuje s obzirom na to da mu je, kako je istaknuto, intonacija u pravilu ravna ili blago silazna.

Dugi je naglasak, kao i u glavnini čakavskih govora (usp. Kapović 2015: 47), nešto kraći od odgovarajućega naglasaka u standardnome jeziku; u početku mu intonacija blago raste, a potom u većem dijelu trajanja očito pada. Prednaglasna je duljina također nešto kraća od nenaglašene duljine u standardnome jeziku, a intonacija joj je blago padajuća. U ravskome se govoru prednaglasne duljine solidno čuvaju (npr. *cīmà*, *cīpāti*, *cūrīti*, *prāsȁc*), no nisu sasvim rijetki ni primjeri njihova pokraćivanja: *cidīti* (~ 3. jd. prez. *cīdi*), *platīti* (~ 3. jd. prez. *plāti*), *zamladīti* (~ 3. jd. prez. *zamlādi*), *zasladīti* (~ 3. jd. prez. *zaslādi*), *zaslipīti* (~ 3. jd. prez. *zaslīpi*), *zbuđīti* (~ 3. jd. *zbūdi*). Zananaglasnih duljina u ravskome govoru nema. Nenaglašeni se vokali u slogovima iza naglašenoga, doduše, mogu u govoru fonetski produljiti (*kūhā*, *pīvā* i sl.), no činjenica da su takva duljenja rijetka i da produljeni vokali u tim slogovima nikada ne mijenjaju kvalitetu jasno pokazuje da se tu ne radi o fonologiziranim nenaglašenim duljinama.²¹

2. 3. 2. *Distribucija*

Ravski govor dobro je očuvao staro mjesto naglasaka, a to, osim dosad navedenih, pokazuju i sljedeći primjeri: *kopāti*, *něbo*, *nosīti*, G jd. *rūkē*, *sramotà*, *trāvà*, 1. jd. prez. *zovīn* itd. Mjesto je naglasaka u ravskome govoru slobodno, pa se i kratki i dugi naglasak u govoru mogu ostvariti i u inicijalnom i u medijalnom i u finalnom slogu:

²¹ Vjerojatno zbog takvih fonetskih duljenja vokala u zananaglasnim slogovima Šatalić (2016: 17) ističe da ravski govor, osim prednaglasnih, ima i zananaglasne duljine. Inače, sporadična ravska fonetska duljenja nenaglašenih vokala ne predstavljaju specifičnost u okvirima zadarskih čakavskih govora (usp. Benić 2013: 17).

Kratki naglasak:

- inicijalni slog: *bâba* ‘babica, primalja’, *bùbac* ‘udarac’, *bùbrig*, *ìzbina* ‘hrana, jelo’, *mìriti* ‘mjeriti’, *plìvarica* ‘vrsta mreže’, *pògan* ‘zao čovjek’, *skòrušva* ‘oskoruša’;
- medijalni slog: *balòta* ‘boća’, *bjankarìja* ‘bijelo rublje’, *infâša* ‘zavoj’, *petròle* ‘petrolej’, *pogucâti* ‘pojesti na brzinu’, *po-hìtati* ‘pobacati’, *pojarìca* ‘slamnati ležaj’, *raskìdati*, *vičèra*, *zagrmìti*;
- finalni slog: *mūkà* ‘brašno’, *inakò* ‘ionako’, *užbà* ‘uštap’, *vrūt’è*, *vrut’ìnà*, *ženà*, *indirìc* ‘adresa’, *kamizòt* ‘radna bluza’, *kapòt* ‘kaputić; kartaški izraz’.

Dugi naglasak:

- inicijalni slog: *gžula* ‘metalna kopča na odjeći’, *dîmłak*, *îva* ‘ljekovita trava’, *kârta*, *krûto*, *sûžan* ‘zatvorenik’, *svâtnica* ‘mladoženjina sestra u pratnji udavače’, *ûra* ‘sat’;
- medijalni slog: *bižêłka* ‘vrsta graška’, *kalamîta* ‘gromobran’, *kapunêra* ‘kokošinjac’, *muntûra* ‘radna odjeća’, *razârmati* ‘raspremiti’, *zabrûndati* ‘naglo ući u more’;
- finalni slog: *imbûk* ‘žbuka’, *mihûr*, *munigîn* ‘pregradni zid’, *nâcîp* ‘cijep, kalem’, *pitûr* ‘ličilac’, *vagûn* ‘vagon’, *zâik* ‘jezik’; pridj. rad. m. r. jd. *pîsâ*, 3. jd. prez. *îdê*, *kampanê* ‘zvonik’, *karbûn* ‘ugljen’, 3. mn. prez. *letû*, *tinê* ‘primaća soba, dnevna soba’.

U ravskom govoru ima potvrda preskakanja, tj. neoslabljenoga pomicanja naglasaka, a najbolje je ono očuvano u svezama prijedloga i nenaglašenih akuzativnih oblika ličnih zamjenica te u sraslim izrazima, tj. izrazima čije značenje u većoj ili manjoj mjeri nadvladava značenje pojedinačnih leksema od kojih je sastavljen (usp. također Benić 2014: 132; Kapović 2015: 33): *zâ te*, *û ne*, *uvâ n*, *zvâti zâ kuma*, *pôjti nâ more*, *glêdati ù nebo*, *nâ nebu*, *dôjti nânoge*.

2. 3. 3. *Duljenja*

U ravskome se govoru kratki vokali dulje pred sonantima koji zatvaraju slog i pred suglasničkim skupinama koje započinju sonantom, a kao rezultat toga duljenja (s obzirom na spomenutu neutralizaciju neoakuta cirkumfleksom) redovito nastaje dugi (silazni) naglasak: G jd. *bravîncâ* (~ N jd. *bravînac*), *čigôv* (~ ž. r. *čigôva*), *dešpetļiv* (~ ž. r. *dešpetļiva*), *dîmļak*, *divôjka* (~ G mn. *divôjak*), *gnôj* (~ G jd. *gnôja*), *gòjan* (~ ž. r. *gôjna*), *imbrôj* (~ G jd. *imbrôja*), *krâj* (~ G jd. *krâja*), *lôj* (~ G jd. *lôja*), *lôjan* (~ ž. r. *lôjna*), *mûrva* (~ G mn. *mûrav*), *zâđiv* ‘zapreka; mjesto zapinjanja mreže’ (~ G jd. *zâđiva*). Predsonantsko duljenje zahvatilo je i kratke naglašene vokale koji su se nalazili pred dočetnim *l* (koje je otpalo nakon provedenoga duljenja): *bucê* ‘kolo-turnik’ (~ G jd. *bucêla*), *budê* ‘kokošji želudac; vrsta mreže stajačice’ (~ G jd. *budêla*), *civê* ‘cjevanica’ (G jd. ~ *civêla*), *kampanê* (~ G jd. *kampanêla*), *karatê* (~ G jd. *karatêla*), *krvê* ‘vrsta morskoga puža’ (~ G jd. *krvêla*), *tinê* (~ G jd. *tinêla*), pridj. rad. m. r. jd. *imî* (~ pridj. rad. ž. r. jd. *imîla*); pridj. rad. m. r. jd. *ćepâ* (~ pridj. rad. ž. r. jd. *ćepâla*); pridj. rad. m. r. jd. *ostâ* (~ pridj. rad. ž. r. jd. *ostâla*); pridj. rad. m. r. jd. *trpî* (~ pridj. rad. ž. r. jd. *trpîla*); pridj. rad. m. r. jd. *uletî* (~ pridj. rad. ž. r. jd. *uletîla*); pridj. rad. m. r. jd. *čû* (~ pridj. rad. ž. r. jd. *čûla*); pridj. rad. m. r. jd. *ubû* (~ pridj. rad. ž. r. jd. *ubûla*).

Kratki su vokali u glavnini primjera u ravskome govoru, kao i u drugim govorima srednjočakavskoga dijalekta (usp. Langston 2015: 158), produljeni pred šumnicima koji zatvaraju slog, odnosno unutar riječi pred suglasničkim skupina koje započinju šumnikom: *basêt* ‘nizak’ (~ ž. r. *basêta*), *bokunît’* (~ G jd. *bokunît’a*), *brôskva*, *brûkva*, *t’îfa* (~ G jd. *t’îfla*), *dîd* (~ G jd. *dîda*), *dešpêt* (~ *dešpêta*), *dôšla* (~ *dôšla*), *dumbôk* (~ ž. r. *dumbôka*), *hļib* (~ G jd. *hļiba*), *imbûk* (~ G jd. *imbûka*), *îsti* ‘jesti’, *konôp* (~ G jd. *konôpa*), *korîst*, *krûh* (~ *krûha*), *lerôj* ‘sat’ (~ G jd. *lerôja*), *lûk* (~ G jd. *lûka*), *mâslina*, *mâška*, *orîh* (~ *orîha*), *otâc*, *pôp*, *pîsma* (G mn. *pîsam*), *prâšâc*, pridj. rad. ž. r. jd. *spêkla* (~ pridj. rad. m. r. jd. *spêka*), *obrâz* (~ G jd. *obrâza*), pridj.

rad. ž. r. jd. *pomôgla* (~ pridj. rad. m. r. jd. *pomòga*), *pršût* (~ G jd. *pršûta*), pridj. rad. ž. r. jd. *rêkla* (~ pridj. rad. m. r. jd. *rèka*), *vapôr* (~ G jd. *vaporà*). Duljenje pred šumnicima, očekivano, nije potpuno dosljedno, kako pokazuju primjeri *mladît*, *čovik*, *befël* ‘nalog, zapovijed’, *brudèt*, *fùzbal*, *galijòt*, *radît* ‘vrsta salate’ itd.

Naglašeni sufixs **bje* u zbirnim imenicama u ravskome je govoru redovito produljen: *vot'ê* – *vot'â*, *košt'ê* – *košt'â*, *kružjê* – *kružjâ*, *smet'ê* – *smet'â*, *sud'ê* – *sud'â*.²² Duljenje je u tom položaju svojstveno i drugim čakavskim govorima – osim govora jugozapadnoga istarskog dijalekta (usp. Kapović 2015: 589) – pa, dakako, i srednjočakavskim govorima zadarskoga područja (usp. Benić 2014: 83–84). U imenicama naglasne paradigme A (tj. imenicama s naglašenom osnovom) tragovi su duljenja u ravskome govoru zatrti: *cvêt'e*, *gôzje*, *grôzje*, *kamîne*, *kît'e*, *mêčje* ‘meki dio kruha, pupa’, *zêlje* itd.²³

²² Žužak (2016: 39) donosi oblik *sûd'e*, a u Jurića (2008: 131) smo pronašli i *sùđe*, no to su noviji, primljeni oblici, kakve su eventualno mogli potvrditi nekonzervativni govornici. Konzervativni u tom i drugim navedenim primjerima toga tipa redovito imaju provedeno duljenje sufixalnoga vokala. Potvrđuje to i Žužakov (2016: 32^F) primjer *smet'iê*, s tim da se, kako je istaknuto, u njemu radi o duljenju naglašenoga sufixa **bje*, a ne o duljenju kratkoga vokala u posljednjem otvorenom slogu.

²³ U kukljičkome se govoru tragovi stare (pokraćene) zanaglasne duljine čuvaju u kvaliteti vokala te su vidljivi u genitivnim oblicima imenica n. p. A: *kamîno*, *cvîco*, *gôzjo*, *zêljo* (usp. Benić 2014: 83).

3. MORFOLOGIJA

3. 1. Imenice

Imenice se u ravskome govoru s obzirom na nastavak genitiva jednine mogu podijeliti na tri vrste: imenice *a*-vrste, imenice *e*-vrste i imenice *i*-vrste. Imenice su *a*-vrste muškoga i srednjega roda, imenice *e*-vrste pretežno ženskoga i u manjoj mjeri muškoga roda, a imenice *i*-vrste isključivo su ženskoga roda.

Imenice muškoga roda *a*-vrste u nominativu jednine u pravilu imaju nulti nastavak: *arganèt* ‘usna harmonika’, *âcid* ‘kiselina’, *brâv*, *čr̥v*, *kadîn* ‘umivaonik’, *kanarîn* ‘kanarinac’, *kapitân*, *kîlîn* ‘klin’, *lerôj* ‘sat’, *merq̇č* ‘mjernik, geometar’, *marûn* ‘kesten’, *pôp*, *sântul* ‘kum’, *zîd*, *zâpèrak*, *zâvît*. Od ostalih se nominativnih dočetak pojavljuje još dočetak *-o*: *baltôrdo* ‘smušenjak’, *baštârdo* ‘izvanbračno dijete’, *bûzdo* ‘glupan’, *cîrilo* ‘plašljivac, plačljivac’, *t’ûrlo* ‘maloumnik’, *kâpo* ‘šef’, *kôgo* ‘kuhar’, *kuñq̇do* ‘djever; šurjak’, *lâdro* ‘lopov’, *makâko* ‘majmun; budala’, *mandrîlo* ‘majmun, neodgojena osoba’, *trûbîlo* ‘budala; onaj koji puno govori’, *viždekâco* ‘budala’, *zînso* ‘imenjak’, *žegândo* ‘onaj koji se pravi važan’.

Imenice srednjega roda s osnovom na tvrdi konsonant u nominativu jednine redovito imaju nastavak *-o* (*barîlo*, *îdro*, *šîlo*), dok je kod imenica s osnovom na palatal redovit nastavak *-e* (*kružjê*, *sud’ê*, *suhôrje*).

Imenice *e*-vrste u većini primjera u nominativu jednine imaju nastavak *-a* i većinom su ženskoga roda: *ârma*, *angûrja* ‘lubenica’, *bâba* ‘babica, primalja’, *babarîja* ‘brbljanje’, *bagulîna* ‘lijepi štap’, *bâkura* ‘žohar’, *balôta* ‘boća’, *grîbļa* ‘brazda’, *mâca* ‘bat, malj’, *ôštija* ‘hostija’. Nastavak *-a* u nominativu jednine ima i dio imenica muškoga roda: *bôja* ‘krvnik, razbojnik’, *bravušîna* ‘dobar čovjek’, *t’ât’a* ‘otac’, *didîna* ‘stari (slabo pokretni) čovjek’, *ditit’îna* ‘dječarac’, *farmacîsta* ‘ljekarnik’, *fogîšta* ‘ložac’, *glâvoña*, *glûhoña*, *karòña* ‘pokvarenjak’, *lerojîšta* ‘urar’. Znatno je manji broj imenica *a*-vrste s jedninskim nominativnim nastavcima *-e* ili *-o*. Uz manji broj općih imenica koje

pripadaju toj vrsti i koje u pravilu nose hipokorističnu ili pejorativnu konotaciju (usp. također Benić 2014: 135), toj skupini uglavnom pripadaju vlastite imenice (imena): *brīcò* ‘brijač’, *khājò* ‘kljast čovjek’, *drōbè* ‘čovjek velikoga trbuha’, *klēpè* ‘klecavac, bezvoljnik’, *lūlè* ‘budala’, *Gōspè* ‘Djeвица Marija’, *Mātè*, *Jādrè*, *Stīpè*, *Bōžè*.

U dativu i lokativu imenica *e*-vrste s osnovom na velar sibilizacija se redovito provodi u imenicama *rūkà* i *nogà* (L jd. *rūcī*, *nozi*). Kod drugih je imenica s osnovom na velar u dativu i lokativu zabilježeno kolebanje glede provođenja sibilizacije (*drāga/drāzi*; *mūka/mūci*) ili se ona uopće ne provodi (*rīki*, *bufīgi*, *fāki* /N jd. *fāka* ‘povišena oplata na lijevoj strani krme u leutu/ i sl.).

U akuzativu jednine imenice *a*-vrste muškoga roda koje znače živo imaju nastavak *-a*, tj. oblikom su jednake genitivu (*brāta*, *dīda*, *popà*, *sīna*), dok imenice koje znače neživo imaju, kao i nominativ, nulti nastavak (*bukīn*, *fažô*, *fēbar*, *škofūn*, *tinè*).

U instrumentalu jednine *a*-vrste, kako je već naglašeno, prije glas se uglavnom ne provodi pa glavnina imenica ima nastavak *-un*: *brātun*, *čovīkun*, *karatēlun* (N jd. *karatē* ‘duguljasto bure’), *timūnūn*; *gñāzdūn*, *īdrun*, *kolēnun*, *lebrūn*, *òkun*, *popūn*, *selūn*, *stālūn* (N jd. *stālò* ‘stalak za djecu koja uče hodati’), *šīlun*. Rijetka je iznimka imenica *krāj* s jedninskim instrumentalnim oblikom *krājīn*, odnosno imenice *mūž*, *nōž*, *ūle* (i možda još pokoja) koje samo kod konzervativnijih mogu u instrumentalu doći u oblicima *mūžīn*, *nožīn*, *ūlīn* (premda su i kod njih potvrđeni oblici s nastavkom *-un*), dok manje konzervativni redovito imaju nastavak *-un*. Nastavak *-un* redovit je i očekivan kod imenica *e*-vrste: *bakētun*, *bēnun*, *besēdun*, *brijāčun*, *cātarun* (N jd. *cātara* ‘splav; stari brod’), *divōjkun*, *fōrcun*, *glāvūn*, *kapūlun*, *kūmūn*, *māškun*, *māterun*, *mūnun* (N jd. *mūna* ‘nenormalna osoba’), *nogūn*, *pūškun*, *rūkūn*, *smūcīgun* (N jd. *smūcīga* ‘skitalica’), *šākun*, *šībun*, *vodūn*, *trāvūn*. Imenice *i*-vrste u instrumentalu se ne upotrebljavaju osobito često, no ispitivanjem su kod većine dobiveni oblici s nastavkom *-jun*: *křvļun*, *pāmet’un*, *slāšt’un*, *sòļun*, *stārošt’un*,

svîtošt'un. Nastavak *-i* potvrđen je kod imenice *stvâr* (*stvâri*). Imenice *pêt'*, *lâz* 'ulaz u obrađeni dio polja' i *h'ti* prešle su u *e*-vrstu (G jd. *pet'ê*, *lâzê*, *h'terê*), dok se imenica *glâd* koleba između *a*-vrste i *i*-vrste (G jd. *glâdi*/*glâdä*).

U nominativu množine jednosložnih imenica, kako je uobičajeno u čakavskim govorima (usp. Lisac 2009a: 17), ostvaruju se kratki množinski oblici: *borì*, *dìdi*, *jěži*, *popì*, *prâzi*, *stolì*, *sîni*, *št'âpi*, *volì*, *zîdì*. U nominativu množine imenica s osnovom na palatal druga je palatalizacija dosljedno provedena.

U genitivu množine potvrđeno je više nastavaka. Glavnina imenica *a*-vrste ima nastavak *-ov*: *bumbônov*, *bravîncov* (N jd. *bravînac* 'mrav'), *brođit'ov*, *bušînkov* (N jd. *bušînak* 'grmolika biljka'), *fabricêrov* (N jd. *fabricêr* 'nadstojnik crkvene imovine'), *frmilântov* (N *frmilânti* 'šibice'), *kaît'ov*, *kântarov* (N jd. *kântar* 'vrsta ribe'), *luzârov* (N jd. *luzâr* 'ruža'), *kumpîrov*, *mlâjôv* (N *mlâji* 'mlade grane na stablu'), *mustât'ov* (N *mustâti* 'brkovi'), *mužinâlov* (N *mužinâli* 'moždani'), *panînov* (N jd. *panîn* 'pecivo'), *pamidôrov*, *pinèlov* (N jd. *pinê* 'četka, kist'), *pîrit'ov* (N jd. *pîrit* 'pile'), *pîrôv*, *rufijânov* (N jd. *rufijân* 'izdajica'), *špañulêtov* (N jd. *špañulêt* 'cigareta'), *šôldov*, *švorôv* (N jd. *švôr* 'čvor u drvu'), *tîkutov* (N jd. *tîkut* 'sitni kukac'), *trpôv* 'morski krastavac', *trsôv*, *vapòrov*, *zaïkov*, *zûbôv*, *žulôv*; *barîlov*, *dlêtôv*, *îdrov*, *lebrôv*, *perôv*, *pîsmôv*. Rjeđe se kod imenica *a*-vrste u genitivu množine ostvaruje nulti nastavak: *črîv*, *dân*, *dřiv*, *gòdišt'*, *gòvan*, *jâj*, *vîšal*. Vrlo je rijedak nastavak *-iju*: *gostiju* (uz *gòstov*), *ostiju* (N *ôsti* 'ribarski alat'), *vlasiju* (uz *vlâsov*) i sl., dok se nastavak *-i* u pravilu ostvaruje kod imenica koje, uz ostalo, znače mjeru, količinu te su u genitivu množine, osim s nastavkom *-i*, potvrđene i s nastavcima *-ov* ili *-ø*: *dâni*, *dînari*, *dřvi*, *mètri*, *litrâši* (N jd. *litrâš* 'hektolitar'), *pâri*, *pâši* (N jd. *pâš* 'hvat, mjera za duljinu').

Imenice *e*-vrste u genitivu množine najčešće imaju nulti nastavak: *bâkur* (N jd. *bâkura* 'zohar'), *balânč* (N jd. *balânča* 'vaga'), *brânč* (N *brânče* 'škrge'), *brûkav* (N jd. *brûkva* 'čavao'), *budânat* (N *budânte*

‘mudante’), *bûgav* (N jd. *bûgva* ‘vrsta ribe’), *bûh*, *gîric*, *gòdin*, *jetřv*, *kokôš*, *kûrab* (N jd. *kûrba* ‘prostitutka’), *lopât*, *mâslin*, *ovâc*, *pâsar* (N jd. *pâsara* ‘list, vrsta ribe’), *përag* (N jd. *përga* ‘pirka, vrsta ribe’), *rîb*, *rûk*, *sekřv*, *smòkav*, *svâtnic* (N jd. *svâtnica* ‘mladoženjina sestra u pratnji udavače’), *tonulâd* (N jd. *tonulâda* ‘tona’), *trîp* (N *trîpe* ‘tripice, fileki’).

U akuzativu množine, kao i u drugim čakavskim govorima pred Zadrom (usp. Lisac 2009a: 109–110), redovito se ostvaruje nastavak *-i*, koji je postao od staroga nastavka tvrdih osnova (*o*-osnova): *Cîli Bôžji dân se taulâju za šòlđi*; *Pôjte donîti tòciļ pa t’emo naošřiti nožî*; *S trkulâdun smo hrâñîli prajcî i ložîli špâher u zîmî*; *Kinêžî ïdû trpî*; *Ubû je nõvi postolî pa je pòša u crîkvu*; *Pòša je u angřî*.; *Mâti t’e mu počîti škarpîñ pa vîše nêt’e bìti bôs*.

U dativu, lokativu i instrumentalu množine imenica *a*-vrste kod konzervativnijih se redovito ostvaruje nastavak *-imin*: *bîgulimin* (N *bîguli* ‘vrsta tjestenine’), *bròdimin*, *kodlâcimin* (N jd. *kodlâk* ‘vukodlak’), *kumpîrimin*, *likârîmin*, *ļudimin*, *mladît’imin*, *pajôlimin* ‘brodska podnica; mjera za dužinu’, *pâsit’imin*, *pamidôrimin*, *postòlimin*, *rîbarimin*, *vojnîcimin*; *čřivimin*, *ghâzdîmin*, *perîmin*, *ìdrimin*, *sèlimin*, *šîlimin*, *vrâtimin*. Još se uvijek kod konzervativnih u lokativu množine može čuti i stari nastavak *-ih*: *krîžih* (N *krîži* ‘leđa’), *obrâzih*, *postòlih*, *přstih*, *sòldatih* (N jd. *sòldat* ‘vojnîk’); *jâjih*, *krelîh*, *lêbrih*, *přsîh*, *sèlih*. Novijega je postanja nastavak *-ima(n)* u dativu, lokativu i instrumentalu, koji češće dolazi kod mlađih i manje konzervativnih, a može ga se čuti i kod konzervativnijih govornika.²⁴

U dativu, lokativu i instrumentalu uobičajen je dočetak *-amin*: *divôjkamin*, *kadênamin* (N jd. *kadêna* ‘lančić’), *mřvicamin*, *rukâmin*, *skâlamin* (N *skâle* ‘ljestve’), *šřrîgamin* (N jd. *šřrîga* ‘vještica’), *šřôpnicamin* (N jd. *šřôpnica* ‘kolac koji služi kao podupirač’), *ovcâmin*.

²⁴ Žužak (2016: 54), primjerice, u svojem pregledu kod imenica muškoga i srednjega roda registrira samo nastavak *-iman* za dativ, lokativ i instrumental (uz nastavak *-ih* u lokativu množine). Tendencija ujednačavanja triju množinskih padeža u dočetu *-ma(n)*, uz određene iznimke (usp. Benić 2014: 123; Houtzagers, Budovskaja 1996: 145, 147, 149), vidljiva je i u drugim čakavskim govorima zadarskoga područja (usp. Benić 2014: 122–123).

Kao i kod imenica *a*-vrste, u nemalome je broju primjera u lokativu množine potvrđen i stari nastavak *-ah*: *gât'ah*, *funêstrah* (N jd. *funêstra* ‘prozor’), *gûndulah* (N jd. *gûndula* ‘gondola’), *kût'ah*, *Mèrikah*, *nòvinah*, *rukâh*.

U manjem se broju imenica čuvaju tragovi starih suglasničkih osnova. Kod imenica muškoga roda na *-anin* (*Kāļānin*, *Ižānin*, *Rāvļānin*) u nominativu množine potvrđen je, doduše ne sasvim redovito, nastavak *-e*, koji se kao ostatak starih *n*-osnova (usp. Mihaljević 2014: 50–51) pojavljuje i u drugim čakavskim govorima zadarskoga područja (usp. Benić 2014: 218): *Kāļāne*, *Ižāne*, *Kukļičane*, *Rāvļane*, *Vīšāne* (usp. također Žužak 2016: 55). Od starih suglasničkih osnova po kojima su se deklinirale imenice srednjega roda, najviše su tragova ostavile *n*-osnove: *bëzime* – G jd. *bëzimenta*, *brîme* – G jd. *brîmena*, *îme* – G jd. *îmena*, *sîme* – G jd. *sîmena*, *slîme* – G jd. *slîmena*, *tîme* – G jd. *tîmena*, *vrîme* – G jd. *vrîmena*. Manje je tragova starih *t*-osnova: *dîtë* – Gjd. *ditëta*, *gûde* – G jd. *gûdeta*, *čelâde* – G jd. *čeladëta*, dok se ostatci starih *s*-osnova prepoznaju u rijetko korištenim množinskim oblicima imenica *nëbo* i *čûdo* (*Denâs letû avijôni do nebês.*; *Govòru da su se čudêsà dogodîla u Med'ugòrju.*). Ostatci *r*-osnova prepoznaju se u deklinaciji imenica *mâti* (G jd. *mâtere*) i *ht'î* (G jd. *ht'erê*).

3. 2. Zamjenice

Lične su zamjenice u ravskome govoru *jâ* (G *mêne/me*; D *menì/mi*; A *mêne/me*; L *menì*; I *mânun*), *tû* (G *tèbe/te*; D *tebì/ti*; A *tèbe/te*; L *tebì*; I *tòbun*); *ûn*, *onò* (G *nêga/ga*; D *némû/mu*; A *nêga/ga/ní*; L *nîn/nemû*; I *nîn*); *onà/onâ* (G *nê/je*, D *nôj/joj*, A *nû/ju/je*; L *nôj*; I *nûn*); *mî* (G/A. *nâs/nas*, D *nâmin/nan*, L/I *nâmin*); *vî* (G/A. *vâs/vas*, D *vâmin/van*, L/I *vâmin*), *onì*, *onè*, *onà* (G *nîh/ih/hi*; DLI *nîmin/(nîman)*; A *nîh/ih/hi/né*). U paradigmi ličnih zamjenica za prvo i drugo lice jednine te u paradigmi povratne zamjenice *se*, kako se vidi iz pregleda oblika, čuva se izvorna naglasna razlika između genitiva/akuzativa

i dativa: *mène* ~ *meni*; *tèbe* ~ *tebi*; *sèbe* ~ *sebi*.²⁵ Naglasna razlika među oblicima istih padeža postoji i u paradigmi ličnih zamjenica za treće lice muškoga i srednjega roda: *ńèga* ~ *ńemù*. Vrijedi istaknuti da se u Veloj Ravi u akuzativu i genitivu zamjenica za 3. lice množine redovito upotrebljava nenaglašeni oblik *ih* (u akuzativu još i *ńe*), a u Maloj je Ravi, barem kod konzervativnijih, u upotrebi oblik *hi*.²⁶ U svezama prijedloga i ličnih zamjeničkih oblika u akuzativu naglasak redovito preskače na prijedlog pri čemu dolazi do duljenja prijedloznoga vokala ili navezačnoga vokala koji prijedlog dobiva: *Jq̄ se û te ne pačq̄n.*; *Ne pačq̄j se uvq̄ ń!*; *Nq̄ ń su petq̄li da je pokq̄da tq̄je jqbuke.*; *Ciq̄ko se petq̄j uzq̄ ń pa t'e van bq̄iti teplq̄je*; *Kq̄pili su u grq̄dù petq̄vq̄la pa t'eq̄u petq̄ti svq̄že i stq̄viti û ńe slq̄ke*; *Ne dq̄ži se na tq̄ krq̄g da ne padeš podq̄ ń!*

Upitna je imenička zamjenica za živo *kî* (*Kî je tq̄ dq̄ša?*), a za neživo *čq̄* (*Čq̄ si tq̄ rëka?*). Osim kao upitne, obje se zamjenice upotrebljavaju i kao odnosne, odnosno kao neodređene, doduše s određenim naglasnim razlikama. Kada se upotrebljavaju kao upitne i neodređene zamjenice, obje su redovito naglašene, s tim da je u upitnoj zamjenici za neživo vokal *a* uvijek kratko naglašen, dok je u neodređenoj zamjenici za neživo u pravilu dug i samim time zatvoren (*Pq̄jte vq̄ti da mu se ńi čq̄ dogodilo.*).²⁷ Odnosna je zamjenica *ča* u pravilu nenaglašena (*Zdq̄kle je ûn šëstan mladit' qa je dq̄ša u vq̄s?*), dok je odnosna zamjenica *ki* nekada naglašena, a nekada nenaglašena (*Kî je pqtan, tq̄iba se čq̄vq̄ti prq̄puha.*, ali, primjerice, *Ki laurq̄, mq̄re i pogršiti*,

²⁵ Ta je razlika očuvana i u iškome govoru (usp. Lisac 1998: 1112; Lisac 2009a: 110; Šprljan 2013: 149); Benić (2014: 319–320) ju potvrđuje u Kukljici samo u lokativu iza jednosložnih prijedloga. Inače, čuvanje naglasne razlike između genitiva/akuzativa i dativa nije nepoznato ni nečakavskim govorima (usp. Kapović 2006: 40–41).

²⁶ Taj je nenaglašeni oblik potvrđen i u nekim drugim čakavskim govorima zadarskoga područja. Žužak (2016: 42) donosi primjer iz Martinovićeva iškoga rječnika (usp. Martinović 2005: 340), Špralja (2016b: 95) ističe da je oblik *hi* potvrđen u Luci na Dugom otoku, a registrirao ga je i kod nekih zaglavskih informanata. Čini se da se, uz uobičajenije *ih*, taj oblik može čuti i kod konzervativnijih govornika u Kalima (usp. Benić 2014: 320).

²⁷ Takvo je zatvaranje potvrđeno i u drugim čakavskim govorima (usp., npr., Kalsbeek 1998: 165; Benić 2014: 323 i druge izvore na koje potonji upozorava).

ma ûn ki ne laurâ, mu ne trîba ni prtîkati da je pogrîšî.)

Oblici su kosih padeža obiju zamjenica redovito dugi (*U kôga si se tò zababuļâ?; Ûn je volî štîti z librît'a u kômu su bîle svâke štôrije.; Svè sud'ê ste zapačâli, u čêmu ću skûhati manèstru?; Od čêga ti je tâ mât'a na gât'ah?*), osim genitivnih oblika na -čêsa (*nîčesa* i sl.), koji se rjeđe upotrebljavaju (*Od čêsa ti je tò?*). U priložnim svezama prijedloga *za, na* i *po* i zamjenice *ča* upotrebljava se kratki akuzativni zamjenički oblik (usp. također Kalsbeek 1998: 165): *zâč, pôč, nâč*. Isti se zamjenički oblik upotrebljava i u (rijetkim) svezama s drugim prijedlozima, samo što se onda, kao i kod ličnih zamjenica, dugi naglasak ostvaruje na navezačnome vokalu: *podâč* (*Podâč bi tò mōga vřt'i da se ne prōlije?*).

Pokazne su zamjenice (*o*)vâ(j)/ôv, (*o*)vâ, *ovò*; *ûn/(o)nâ(j)*, (*o*)nâ, (*o*)nò; (*o*)tâ(j)/ôt, (*o*)tâ, (*o*)tò. Kako se vidi iz bilježenja oblika pokaznih zamjenica, ispadanja su početnih vokala razmjerno česta. U oblicima ženskoga i srednjega roda u nominativu se čuva stara duljina (usp. Benić 2014: 331): *Ovò ti je stô kûn pa stâvi u kâsu.; Tè kadêne su krûto tânke za sîdro.; Polaškâj onû cîmu na krmî jednû mřvicu!.* U ostalim je padežima poopćena duljina (*tôga, vôga, nôga* itd.), vjerojatno kao posljedica analogije prema oblicima zamjenice *kî* (usp. Benić 2014: 331). U nastavku donosimo nekoliko primjera upotrebe pokaznih zamjenica: *Kâd t'emo vò poîsti?; Sûtra t'emo pat'elâti onè kîte o planîke i smrdêle u Paladiñici.*

Posvojne su zamjenice *môj* (*mojâ, mojè*), *tvôj* (*tvojâ, tvoje*), *négôv* (*négova, négovo*), *ñêv* (*ñêva, ñêvo*) (uz inovativnije *ñêzin, ñêzina, ñêzino*), *nâš* (*nâša, nâše*), *vâš* (*vâša, vâše*), *nîhov* (*nîhova, nîhovo*). U nastavku donosimo nekoliko primjera upotrebe posvojnih zamjenica: *Rêkla mu je da je od denâska svè ñêvo.; Dicà su dôšla na nîhov dvôr pa su ih zarènuli t'à.; Blâgo négôvoj ženî, mûž joj je prâvi bravušîna.* Upotrebljava se i upitna posvojna zamjenica *çigôv* (*çigova, çigovo*): *Çigôv je tò balûn?.*

3. 3. Pridjevi

Opreka je između neodređenih i određenih oblika pridjeva u ravskome govoru uvelike narušena u korist određenih oblika, koji se nerijetko pojavljuju i u funkciji imenskoga predikata: *Negôv veštîd je kafëni.*; *Svî vlâsi su mu pobëlîli i krûto bëli je svâs.*; *Tâ prût ti je krûto tânki.* Neodređeni se pridjevski oblici, dakle, češće ostvaruju samo u nominativu jednine, dok su u ostalim padežima potvrđeni tek rijetki ostatci: *Bî je prminû pa su ga jëdva učinîli živâ.*; *Čà je nôva u grâdû?*; *Ako ne špâraš za mlâda, nîš nêt'eš imîti za stâra.*

Kao poimeničeni pridjevi razmjerno su frekventni u govoru *mâli* 'dječak'/*mâla* 'djevojčica' (*Trîbala san mu prporûčiti da mi poglëda mâloga po brodû do grâda.*); *mlâdi* 'zaručnik'/*mlâda* 'zaručnica' (*Dopełâla je mlâdoga dõma.*); *hûdo* 'nemasno meso' (*Mâjo, nâjđîte mi komadît' hûdoga.*), *vičërna* 'večernja molitva' (*Dõša je pôp pa t'emo pôjti večerâs na vičërnû.*).

Od deklinacijskih osobitosti ističemo da se u genitivu (i akuzativu kada stoji uz imenicu koja označava što živo) muškoga i srednjega roda čuva razlika između tvrdih i mekih osnova: *Kad dôjde dõma, fcovâti t'u ga kakò nâjgõrega prajcâ.*; *T'epâ san jednõga lîpoga kavâlà na ùdicu.* U dativu muškoga i srednjega roda redovito dolaze nastavci *-omu/-emu*: *Skrîvi je mlâjemu sînu i nî mu nîš ostâvi.*, dok se u lokativu uz te nastavke ostvaruje još i nastavak *-in*: *Spëka san poplâti od nôg hodët'i po vrût'in cimëntu.*

Komparativ se u ravskome govoru najčešće tvori sufiksima *-j-* (*blîžji, drâžji, mlâji, slâji, tišji*) i *-ij-* (*crnîji, dobrîji, gorčîji, visočîji, hladnîji, starîji, teplîji, zdravîji*). Kako se vidi iz navedenih primjera, u oblike tipa *blîžji, drâžji, šîrji, tišji*, koji komparativ tvore pomoću sufiksa *-j-*, analoški se umeće još jedno *j*. Takva je situacija potvrđena i drugdje na zadarskom čakavskom području (usp. Benić 2014: 53). Kod pridjeva s osnovom na labijalni konsonant u komparativu (i superlativu) redovito je provedena jotacija (*dëbe – dëbîi; dumbôk – dùmblîi; glûp – glûplîi*), a konsonant *l* koji nastaje kao rezultat jotacije

umetnutoga *l* analoški je proširen i na glagole s osnovom na velar: *dùgļi*, *lâgļi*, *mëkļi*, *sùhļi*, *žùkļi*. Superlativ se tvori dodavanjem prefiksa *nâj-/nâj-* komparativu: *nâjboļi*, *nâjgori*, *nâjslaji*, *nâjvišji*.

3. 4. Glagoli

Kod glagola druge vrste (tip *dīgnuti* – *dīgneš*; među ostalim, tu se ubrajaju i glagoli *klëpnuti*, *lëcnuti se* ‘naglo se trgnuti’, *ļòsnuti* ‘pasti’, *mřdnuti* ‘maknuti (se)’, *naťùknuti* ‘natuknuti’, *nađignuti*, *nađignuti*, *nađignuti*, *nađignuti*, *nađignuti*, *nađignuti*, *nađignuti* ‘iščašiti zglob’, *obìknuti*, *odmûznuti*, *okìnuti*, *plësnuti*, *pođignuti*), kako se vidi iz navedenih primjera, u infinitivu i oblicima tvorenim od infinitivne osnove redovito ostaje neizmijenjen nezavršni sufiks *-nu-*.

Kod većine glagola s nezavršnim sufiksom *-e-* u prezentu i nezavršnim sufiksom *-a-* infinitivu (tip *pīsâti* – *pīšeš*; među ostalim, tu se ubrajaju glagoli *drht’âti*, *okrīt’âti*, *rīzati*, *splâkati se*, *stīcati* ‘stjecati’, *stīkati* ‘propuštati vodu’, *zasūkâti*) koji pred nezavršnim sufiksima imaju dentalne konsonante *t* i *d* infinitivna je osnova analoški ujednačena prema prezentskoj: *glojâti* (< *glodâti*) – *glojêš*, *obrīt’âti* (< *obrīta-ti*) – *obrīt’eš*; *okrīt’âti* (< *okrītati*) – *okrīt’eš*; *šēť’âti* (< *šēťâti*) – *šēť’eš*; *zapret’âti* (< *zapretâti*) – *zaprēt’eš* itd.

Kako se vidi iz popisanih primjera, u infinitivu se u pravilu čuva dočeto *i*. Krnjenje infinitivnoga dočetka potvrđeno je vrlo rijetko, i to samo u rijetkim *allegro*-realizacijama futurske perifrastične konstrukcije u kojoj se infinitiv nalazi na prvome mjestu, tj. dolazi ispred pomoćnoga glagola: *t’epât t’eš* [*t’epât’eš*].

Kod glagola koji prezent tvore pomoću sufiksa *-e-*, kako je već istaknuto u dijelu o fonologiji, redovito dolazi do zatvaranja *e > i* pred dočetnim *n* u prvome licu: *bërin*, *čūjin*, *plâčin* itd. U trećem licu množine kod svih je glagola poopćen nastavak *-u*: *bolû*, *borû se*, *činû*, *kûpu*, *letû*, *napûnu*, *nòsu*, *smòču*, *stâvu*. Glagol *hīti* u trećem licu množine ima oblik *đt’ejul/t’ejul*, koji je potvrđen i drugdje na zadarskome čakavskom području (usp., npr. Benić 2014: 430) i

najvjerojatnije je nastao analogijom prema glagolima tipa *kopâti* (3. mn. prez. *kõpaju*).

Perfekt se u ravskome govoru tvori od nesvršenoga prezenta pomoćnoga glagola *bìti* i glagolskoga pridjeva radnog: *U stâro vrîme cêla famèja je pîla z jednôga pòta.*; *Molî ga je za òprost pa su se pomîrîli i pòšli zâjno na ubêd.* Pluskvamperfekt se tvori od perfekta pomoćnoga glagola *bìti* i glagolskoga pridjeva radnog: *Bîla me je t'epâla vèlika lutînà pa mâlo da ga nîs trîsnu u zîd.*; *Bî je prminû pa su ga jêdva učinîli živà.*

Kondicionalna se perifraza tvori od posebnih čakavskih oblika glagola *bìti* i infinitiva. Među posebnim kondicionalnim oblicima glagola *bìti* morfološki se od ostalih lica razlikuju samo prvo (*bimo*) i drugo lice množine (*bite*), dok je drugdje poopćen oblik *bi* iz trećega lica jednine.²⁸ U nastavku donosimo nekoliko primjera: *Ne îgrajte se frmilântimin jer bite mîgli opq̄liti kùt'u.*; *Kad su pùcali, mî dicà bimo kùpili patrône.* Kondicional drugi tvori se od kondicionala prvoga glagola *bìti* i glagolskoga pridjeva radnog: *Svâ srît'a da je nâna gajètu pròdala jer bi nan je bìli Talijânci pònili u grâd i takò bimo ju bìli zgubîli zaùvik.*

Futur prvi tvori se od nenaglašenih prezentskih oblika glagola *htîti* i infinitiva, a futur drugi od svršenoga prezenta glagola *bìti* i infinitiva: *Kad bùdeš htîti pòjti u grâd, avizq̄j me pa t'emo pòjti zâjno.*; *Zlišq̄j tò drškò jòš mâlo pa t'e mâne žulâti kad bùdeš kopâti.* Rjeđe se, i to u pravilu kod mlađih i manje konzervativnih govornika, u futuru drugom uz pomoćni glagol *bìti* može ostvariti i glagolski pridjev radni, vjerojatno kao posljedica novijega utjecaja standarda.

²⁸ Žužak (2016: 67) u pregledu paradigme posebnoga oblika glagola *bìti* koji se upotrebljava za tvorbu kondicionala bilježi još za prvo lice jednine oblike *biš* i *bin* (uz *bi*) te za drugo lice jednine oblik *biš* (uz *bi*). Te oblike nismo na Ravi dobili ni višekratnim postavljanjem sugestivnih pitanja različitim ispitanicima. Inače, oblici *bin* i *biš* (uz *bimo* i *bite*) redovito dolaze u Salima na Dugom otoku (usp. Lisac 2010: 111). U susjednome Zaglavu oblik prvoga lica *bin* znatno je manje dosljedan (uza nj još dolaze *bih* i *bi*) (usp. Špralja 2016b: 16^f), dok su, čini se, u svim ugljanskim govorima oblici 1. i 2. lica jednine analoški ujednačeni prema 3. licu (usp. Benić 2014: 430; Galić, Hadžihalilović /u tisku/). Na Ižu Benić (2014: 430) u 1. licu jednine bilježi *bih*.

U ravskome je govoru gramatikalizirana sveza posebnoga oblika pomoćnoga glagola *bìti* i infinitiva koja služi za izražavanje radnje za koju izricatelj smatra da je trebala biti izvršena u prošlosti. Taj se oblik u dijalektološkoj literaturi obično naziva imperativom prošlim, no upotrebljavaju se i drugi nazivi.²⁹ U prvome se licu jednine i množine imperativ prošli obično ne upotrebljava³⁰, dok se u ostalim licima upotrebljavaju oblici *bìšes̃, bìše, bìšete, bìšu*: *T'ep̃a si karînu, bìšes̃ st̃ati d̃oma pa bi bì prez t̃oga.*; *Zakasñli su na br̃od, bìšu d̃ojti rañije.*

Kao poseban glagolski oblik u ravskome se govoru ostvaruje konjektiv, koji se upotrebljava za izricanje pretpostavke.³¹ Taj se glagolski oblik tvori od futura prvoga pomoćnoga glagola *bìti* i glagolskoga pridjeva radnog: *Sṽiri mu u p̃rsih, bìti t'e t'ep̃a brunk̃tu.*; *Ûn je p̃uno star̃iji od ñe pa t'e ju bìti zabl̃iš't̃i da mu ot̃ac ìma j̃oš d̃olarov.*

4. NAPOMENE O SINTAKSI

S obzirom na to da bi i najelementarniji pregled sintaktičkih osobitosti ravskoga govora zahtijevao zaseban rad, ovdje donosimo tek nekoliko temeljnih napomena o sintaksi. Općenito govoreći, subjekt i predikat u ravskome govoru slažu se u rodu, broju i padežu, no ima i iznimaka. Tako se, primjerice, kada se pojavljuje u subjektnoj službi, imenica *dic̃a*, koja se inače deklinira po *e*-vrsti, tj. kao glavnina imenica ženskoga roda, slaže s predikatom u množini muškoga roda: *Star̃ija dic̃a bi zam̃šali l̃ug̃a i petr̃õla i um̃is̃ili bi b̃ot'e veličine sr̃id̃ne j̃abuke.*; *Dic̃a su p̃ošli igr̃ati f̃uzbal.* Potvrđeno je, doduše, i slaganje s predikatom u množini srednjega roda, no ono bi lako moglo biti posljedica novijega utjecaja standardnoga jezika: *Dic̃a su ñajvol̃ila*

²⁹ Benić (2014: 374), primjerice, upotrebljava naziv „imperativ II.“

³⁰ Taj je podatak svakako simptomatičan s obzirom na činjenicu da ni tzv. „klasični imperativni oblici“ u pravilu nemaju oblike 1. lica jednine te ukazuje na smislenost naziva „imperativ“ (prošli/II.) za ovaj glagolski oblik. Istraživači u drugim čakavskim punktovima obično navode čitavu paradigmu posebnoga oblika glagola *bìti* (uključujući dakle i oblik prvoga lica *bìšen*) – što može biti posljedica uopćavanja – no ne navode oprimjerenja za 1. lice (usp. Menac-Mihalić 1989: 102; Benić 2014: 374, 430; Galović 2014: 255^F, 256).

³¹ Naziv „konjektiv“ preuzet je iz Benić 2014: 374.

stâti u bukapôrti i glèdati u môre. S atributom se pak imenica *dicà* redovito slaže u množini srednjega roda: *grâska dicà, mâla dicà, muškâ dicà*. Slično je stanje Janneke Kalsbeek (1998: 309–310) zabilježila u Orbanicima u Istri.

Posvojnost se u ravskome govoru može izreći na različite načine. Osim sročnim atributom, u čijoj službi pri izricanju posvojnosti dolaze posvojni pridjevi i posvojne zamjenice (*Obûka je dîdov kapòt pa je pòša na rîbe.*; *Dicà su dòšli na nîhov dvòr pa su ih zagnâli t'â.*), posvojnost može biti izražena i nesročnim atributom, i to besprijedložnim posvojnim genitivom (*U kâmari na podù je dîda baùl ça ga je dòni z Mèrike*; *Jâ san vîdi u skrîni nâne kânicu.*), imenskom riječju u dativu (*Čîn mi kòkoš snesê, òdma popîjê jâje pa t'e ju vaļâti ubîti.*; *Balûn mi je spûhan i vaļâ ga napûhâti.*) ili kalkiranom romanskom konstrukcijom 'od + genitiv' (*Nâjslaje je oglojâti glâvu od skrpîne.*; *Žîgerica od prajcà se zamòta u mrîžicu i stâvi na gradèle pèt'i.*; *Mihûr od prajcà nan je slûžî za balûn.*; *Likârî su rêkli da je mlîkò od kozê zdrâvo za dîcu.*).

Romanski je utjecaj inače u ravskome govoru najizraženiji na leksičkoj razini, no lako ga se prepoznaje i na razini sintakse. Osim spomenute konstrukcije 'od + genitiv' koja kao nesročni atribut služi za izražavanje posvojnosti, romanski je sintaktički kalk i konstrukcija 'za + infinitiv', koja je općenito česta u čakavskim govorima (usp. Lisac 2010: 28): *Ôsti slûžu za ubijâti rîbu.*; *Mêštar je kûpî oštrîlo za oštrîti òlofke u škòli.*; *Kolîko van je ùzelo za pokuvertâti kùt'u?*. Tom krugu romanskih sintaktičkih konstrukcija pripada i sveza glagola *činîti*, lične zamjenice u akuzativu i glagola u infinitivu ili slijeda 'da + prezent', koja je potvrđena i u drugim čakavskim govorima zadarskoga područja (usp. Galić, Hadžihalilović /u tisku/): *Hòdi t'â od mène, činîti t'eš me sagrîšîti.*; *Nemôj me činîti da ti nâjdin sakramènat.*

Instrumental sredstva obično u ravskome govoru dolazi s prijedlogom *s/z*: *Jâ san bârbu Ântu brija z brijačun.* *Z gajètun je zatamburâ*

u škâñ pa ju je dekapòto ruinâ.

U jestno-niječnim pitanjima s glagolom na prvome mjestu u rečenici, kao i kod drugih čakavaca (usp. Lisac 2009: 28), nerijetko se izostavlja upitna čestica *li*: *Je vâša dicà grêdu na dotrînu?*; *Òt' eš se skomëšiti da je odòvle dûnle mâñe od stò mètri?*, no potvrđeni su i primjeri s upitnom česticom: *Je li petròle u ferâlû?*. Osim glagolom, jestno-niječna pitanja mogu biti uvedena i upitnom česticom *òli*: *Obrâz ti je pûno crlèni, òli ìmaš fêbra?*, odnosno upitnom zamjenicom *čà*: *Glûhoña, čà ne čùješ da te zovîn?*.

5. LEKSIČKE OSOBITOSTI

Leksik ravskoga govora, kao i čakavskih govora općenito, obilježava dobro čuvanje slavenske leksičke starine te, paralelno s tim, znatan broj romanskih posuđenica. Jedan od leksičkih čakavizama praslavenskoga podrijetla u ravskome govoru jest leksem *nât* (usp. Borys 2007: 45), koji se na Ravi upotrebljava u značenju ‘stabljika, nadzemni dio poljoprivredne kulture’ (*Kad kumpîr učîni vèliku nât, ûnda su pod nîn mâñi kumpîrî.*). Borys (2007: 45–46) ističe da je leksem potvrđen u istarskim čakavskim govorima, na kvarnerskome otočju i u govorima gradišćanskih Hrvata te dodaje da njegova povijesna potvrda „u zadarskoga pjesnika J. Barakovića ‘trud biše i muka divine gristi *nat*’ iz 17. st. (AR VII 675) pokazuje na ranije veću rasprostranjenost te riječi na čakavskome terenu srednje Dalmacije“ (Borys 2007: 45–46). Čini se, međutim, da je leksem i danas solidno zastupljen na sjevernodalmatinskom području. Šimunić (2013: 425), naime, u *Rječniku bibinjskoga govora* donosi leksem *nât*, a Valčić (2012: 140) ga u obliku *nôt* bilježi u svojem *Rječniku govora otoka Ošljaka*.

Leksem *pâļ* u ravskome govoru ima značenje ‘drvena posuda s ručkom za crpljenje vode iz broda’, a leksem *paļâti* ‘crpsti, izbacivati vodu iz broda’. Oba su leksema potvrđena i u drugim čakavskim govorima zadarskoga područja (usp., npr., Smoljan 2013: 232; Šimunić

2013: 475; Valčić 2012: 155) i imaju veze s čakavskim glagolom *plati* (prsl. < **polti*) ‘izlijevati, crpsti’, koji ima istovrijednice u drugim slavenskim jezicima (usp. Boryś 2007: 67–70).

Praslavenskoga je podrijetla i leksem *žebùlac*, koji se na Ravi upotrebljava u značenju ‘želudac’. Boryś (2007: 132) naglašava da je taj leksem potvrđen u Hreljinu u Hrvatskome primorju, u govoru gradića Stinatza u južnome Gradišću te u govoru Vrgade (usp. također Jurišić 1973: 246). U ponešto izmijenjenim fonološkim likovima Boryś (2007: 133) taj leksem pronalazi u Salima na Dugome otoku (usp. također Piasevoli 1993: 437), u Ninu te u kajkavskome Trebarjevu. U značenju ‘djevenica, krvavica’ u ravskome govoru dolazi leksem *jelîto*, koji je u tom ili bliskim fonološkim likovima potvrđen u mnogim čakavskim govorima zadarskoga područja (usp. Lisac 2010: 128), a osim u čakavskim, može se čuti i u nekim štokavskim govorima (usp. Boryś 2007: 138–139).

Leksem *plêna* na Ravi se upotrebljava u značenju ‘pelena’ (*Imâla je dvâ poluši't'a pa je svâki dâñ prâla plêne.*) U istom je značenju taj leksem potvrđen u mnogim drugim čakavskim govorima zadarskoga područja (usp. Oštarić 2005: 347; Smoljan 2013: 248; Valčić 2012: 165 itd.). U kajkavskoj je leksikografiji potvrđen samo u deminutivnome obliku *plenica*, dok postojanje istoga leksema u organskim štokavskim idiomima nije sa sigurnošću potvrđeno (usp. Boryś 2007: 194–197).

Zajedničkom čakavsko-kajkavsko-štokavskom leksičkom fondu praslavenskoga postanja pripada ravski leksem *tîna* ‘sjena’, koji je također dobro potvrđen u drugim čakavskim govorima zadarskoga područja (usp. Maričić Kukljičanin 2000: 311; Smoljan 2013: 345; Špralja 2016a: 71). Boryś (2007: 205) donosi niz potvrda iz starije i novije kajkavske leksikografije, kao i potvrde iz starije štokavske književnosti i suvremenih štokavskih govora u Bosni.

Praslavenskoga je postanja i leksem *klāpâc* ‘dječak, momčić’, koji se s istim značenjem pojavljuje i u drugim čakavskim govorima

zadarskoga područja (usp. Galić, Lisac 2015: 19), a potvrđen je i u štokavskim idiomima (usp. ER II: 671). U sjeverozapadnim čakavskim i kajkavskim govorima te u slovenskome jeziku redovito dolaze primjeri tipa *hlopac/hlopec* u značenju ‘sluga’ (usp. Galić, Lisac 2015: 19). Praslavenskoga su postanja i ravski leksemi *pōt* ‘znoj’ i *potiti se* ‘znojiti se’, koji su potvrđeni kod mnogih čakavaca i nekih štokavaca.

U značenju ‘žir, plod hrasta’ na Ravi se upotrebljava leksem *žēlud*, koji također, osim u čakavskim, ima dosta potvrda i u štokavskim govorima (usp. Galić, Lisac 2015: 19). I taj je leksem naslijeđen iz praslavenskoga leksičkog inventara, a Skok naglašava da je uz lekseme *bob* i *orati* to „jedan od poljoprivrednih termina zajedničkih Praslavenima i Italcima (praslav.-italički leksem)“ (ER III 675).

Na Ravi se u značenju ‘čeznuti, imati želju za čim’ upotrebljava leksem *grustiti se*. Taj je leksem s istim ili bliskim značenjima potvrđen i u mnogim drugim čakavskim govorima zadarskoga područja (usp., npr. Lisac 2009b: 83; Lisac 2010: 128; Smoljan 2013: 111; Valčić 2012: 62). Leksem *jōkāti* upotrebljava se u značenju ‘stenjati, plakati od boli’, a sa sličnim je značenjima i taj leksem potvrđen drugdje na zadarskome području (usp. Jurišić 1973: 81; Lisac 2010: 128).

Leksem *hrēb* dobro je potvrđen u čakavskim govorima, a na Ravi se upotrebljava u značenju ‘komad debelog drva, komad debla’ (usp. također zb. im. *hrebļē*). Na Istu Lisac (2010: 128) i Smoljan (2013: 117) bilježe oblik *hrēv* sa značenjem ‘panj’, a s istim značenjem u paškim govorima dolazi oblik *hrēb* (usp. Tičić 2004: 125; Oštarić 2005: 147). Radulić (2002: 108) u Rivnju bilježi *hrjēb*, a u Salima dolazi i oblik *hrīpa* sa značenjem ‘donji dio stabla, panj’ (Piasevoli 1993: 107), i to vjerojatno kao posljedica formalne sličnosti s obzirom na to da taj oblik etimološki nije povezan s oblikom *hreb* (usp. Vuletić 2010: 11).

Ravski leksik, kako je istaknuto, obiluje romanskim posuđenicama.

U nastavku donosimo nekoliko odabranih: *bâñ* ‘kupaonica’ (mlet. *bagno*, DDV: 56), *bandunâti* ‘zapustiti’ (mlet. *abandonâr*, DDV: 19), *fabrikâti* ‘pregraditi, preraditi; zafrknuti, prevariti’ (mlet. *fabricâr*, DDV: 257), *fabricêr* ‘nadstojnik crkvene imovine’ (mlet. *fabriciêr*, DDV: 257), *fruntîn* ‘sjenilo na kapi’ (mlet. *frontîn*, DDV: 289), *grêz* ‘neotesan, grub, surov’ (mlet. *grezo*, DDV: 317), *imbar-kâti* ‘natovariti’ (mlet. *imbarcar*, DDV: 323), *indirîc* ‘adresa’ (mlet. *indirizzo*, DDV: 338), *intimèla* ‘jastučnica’ (mlet. *initmèla*, DDV: 350), *kuvertûr* ‘pokrivač’ (mlet. *covertôr*, DDV: 205), *muškarijôla* ‘sanduk s mrežnom zaštitom protiv muha’ (mlet. *moscariola*, DDV: 428), *parapèt* ‘zid podignut na jednoj strani rive, mula, zaštita od vjetra; otvor na provi broda’ (mlet. *parapèto*, DDV: 471), *parit’âti* ‘pripraviti, spremiti’ (mlet. *parechiar*, DDV: 472), *škabelîn* ‘noćni ormarić’ (mlet. *scabèlo*, DDV: 613), *škâf* ‘vrsta broda’ (mlet. *scafo*, DDV: 613), *škarpê* ‘klesarsko dljeto’, (mlet. *scarpèlo*, DDV: 620), *škârat* ‘odbačene karte u kartanju’ (mlet. *scarto*, DDV: 621–622), *tabâk* ‘duhan’ (mlet. *tabàco*, DDV: 728), *žveļarîn* ‘budilica’ (mlet. *svegiarîn/svegliarino*, DDV: 726), *tajâti* ‘sjeći’ (mlet. *tagiâr*, DDV: 731), *viždekâco* ‘glupan, budala’ (mlet. *visdecazzo*, DDV: 796), *zogađûr* ‘kockar; onaj koji igra na karte’ (mlet. *zogađore*, DDV: 815), *zogađi* ‘igrati na karte ili boće’ (mlet. *zogađ*, DDV: 815), *zogađul* ‘igračka’ (mlet. *zogađolo*, DDV: 819).

Znatno je manje posuđenica neromanskoga podrijetla. Bilježimo, primjerice, orijentalizme *bâdava* ‘uzalud; besplatno’, *bèna* ‘budalast čovjek’, *bûbrig* (uz rjeđi romanizam *arîûl*), *čifût* ‘škrtac; Židov’, *čobân* ‘pastir’, *mèrak* ‘strast, žudnja’, *pazâr* ‘sajam’, *žîgerica* (uz *jâtra*) te germanizme *bâjbuk* ‘zatvor, tamnica’, *flêka* ‘mrlja’, *flekâti* (*se*), *škòditi* ‘štetiti, ne činiti dobro’, *špâher* ‘peć’, *špitô* ‘bolnica’, *štrûca* ‘duguljasti kupovni kruh’, *tânac* ‘ples’, *tancâti* ‘plesati’, *žlûndra* ‘meso slabe kvalitete’.

Donosimo na kraju još i nekoliko grecizama koji su u ravski i druge čakavske govore ušli uglavnom romanskim posredovanjem

(usp. JE I–III; Vuletić 2010; Kapović, Vuletić 2010): *garûmba* ‘vrsta morske trave; nečistoća na morskom dnu’, *grûg* ‘ugor’, *grûšt’it* ‘mali ugor’, *gružëvina* ‘meso ugora; ulovljeni ugori’, *hļandrøvina* ‘ribe iz skupine morskih pasa i raža’, *hļëma* ‘ostatak kod destilacije rakije koji nema dovoljnu gradaciju alkohola’, *hļëmati (se)* ‘klimati, ljuljati; jedva se micati’, *ļõga* ‘sitnica, sitnež’.

* * *

U cjelini gledano, može se reći da je prijelazni zemljopisni položaj između čakavskoga sjeverozapada i čakavskoga jugoistoka u znatnoj mjeri odredio fizionomiju ravskoga govora. Osim tipičnih čakavskih obilježja definitornoga tipa kao što su jaka vokalnost, prijelaz $e > a$ iza \check{c} , \check{z} , j i čuvanje posebnih kondicionalnih oblika glagola *bìti* (u 1. i 2. licu množine), ravski govor karakterizira upravo prožimanje jugoistočnih i sjeverozapadnih čakavskih obilježja. Sjeverozapadnim bi se obilježjima, među ostalim, mogao smatrati ikavsko-ekavski odraz *jata* (doduše, s vidljivom tendencijom širenja ikavizama), ovjerenost, istina, arhaičnih i rijetkih oblika tipa *vnûk*, *vnûka*, morfološka arhaičnost u akuzativu množine muškoga roda, odnosno u lokativu množine svih triju rodova, čuvanje pojedinih leksičkih čakavizama uobičajenih na čakavskome sjeverozapadu (tipa *nât* ‘stabljika’) i sl. S čakavskim jugoistokom pak ravski govor veže prijelaz $ra > re$ u primjerima *rëpâc* i *rësti*, upotreba upitnoga priloga *dî*, redovita upotreba nastavka *-e* u G jd. imenica *e*-vrste i sl. (usp. Lisac 2010: 131). Simptomatična je u pogledu prožimanja sjeverozapadnih i jugoistočnih osobitosti uporaba zamjениčkoga pridjeva *svâs* ili prijedloga *uva* kao svojevrsnih kompromisnih oblika u kojima su sadržana tipična obilježja sjeverozapadne i jugoistočne čakavštine. Važna je svakako i ovjerenost onih obilježja koja u znatnoj mjeri definiraju čakavske govore zadarskoga područja, osobito pak među njima prijelaz $l > ļ$ iza velara i ispred prednjih vokala odnosno prijelaz $e > a$ iza $ļ$ (uz \check{c} , \check{z} , j).

LITERATURA

- Benić, Mislav. 2013. Fonologija i naglasak imenica u govoru mjesta Kali. *Rasprave Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje* 39: 11–68.
- Benić, Mislav. 2014. *Opis govora Kukljice*. Disertacija. Zagreb: Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu.
- Boryś, Wiesław. 2007. *Čakavske leksičke studije*. Zagreb: Matica hrvatska.
- Budovskaja, Elena; Houtzagers, Hubrecht Peter. 1994. Phonological characteristics of the Čakavian dialect of Kali on the island of Ugljan. *Studies in South Slavic and Balkan Linguistics (= Studies in Slavic and General Linguistics)* 22: 93–109.
- DDV = Boerio, Giuseppe. ³1867. *Dizionario del dialetto veneziano*. Venezia: Reale tipografia di Giovanni Cecchini edit.
- Galić, Josip; Lisac, Josip. 2015. Govor otoka Vira i njegov leksik. *Čakavska rič* 43, 1–2: 5–30.
- Galić, Josip; Lisac, Josip. 2016. Čakavština Milene Rakvin Mišlov i kaljski govor. *Hrvatski dijalektološki zbornik* 20: 57–78.
- Galić, Josip; Hadžihalilović, Sandra. /u tisku/. Osnovne značajke kaljskoga govora, u: Faričić, Josip (ur.). *Kali*. Zadar: Sveučilište u Zadru – HAZU – Općina Kali.
- Galović, Filip. 2014. Govor Donjeg Humca. *Jezikoslovlje* 15, 2–3: 231–267.
- Houtzagers, Hubrecht Peter; Budovskaja, Elena. 1996. Nominal and verbal inflexion in the Čakavian dialect of Kali on the Island of Ugljan. *Studies in South Slavic and Balkan Linguistics (= Studies in Slavic and General Linguistics)* 23: 143–146.
- ER I–IV = Skok, Petar. 1971–1974. *Etimološki rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika*, knj. I–IV. Zagreb: JAZU.

Ivšić, Stjepan. 1911. Prilog za slavenski akcenat. *Rad JAZU* 147: 133–207.

Jakić-Cestarić, Vesna. 1957. Refleks jata na sjevernodalmatinskim otocima. *Radovi Instituta Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti u Zadru* 3: 407–420.

JE I–III = Vinja, Vojmir. 1998–2004. *Jadranske etimologije. Jadranske nadopune Skokovu etimologijskom rječniku*. Zagreb: HAZU – Školska knjiga.

Jurić, Ante. 2008. Suвременa ravska toponimija (izvješće s ponovljenog terenskog istraživanja), u: Faričić, Josip (ur.). *Otok Rava*. Zadar: Sveučilište u Zadru – HAZU – Matica hrvatska Zadar – Hrvatsko geografsko društvo Zadar: 123–146.

Jurišić, Blaž. 1973. *Rječnik govora otoka Vrgade*. II. dio. *Rječnik*. Zagreb: JAZU.

Kalsbeek, Janneke. 1998. *The Čakavian Dialect of Orbanici near Žminj*. Amsterdam – Atlanta: GA.

Kapović, Mate. 2006. *Rekonstrukcija baltoslavenskih osobnih zamjenica s posebnim osvrtom na naglasak*. Disertacija. Zadar: Sveučilište u Zadru.

Kapović, Mate. 2015. *Povijest hrvatske akcentuacije. Fonetika*. Zagreb: Matica hrvatska.

Kapović, Mate; Vuletić, Nikola. 2010. Refleks grčkoga γ u „dalmatskim grecizmima“. *Filologija* 55: 37–59.

Langston, Keith. 2015. *Čakavska prozodija. Naglasni sustavi čakavskih govora*. Zagreb: Matica hrvatska.

Lisac, Josip. 1998. Dijalekatno stanje na otoku Ižu. *Marulić: hrvatska književna revija* 31, 6: 1110–1113.

Lisac, Josip. 2009a. *Hrvatska dijalektologija 2. Čakavsko narječje*.

Zagreb: Golden marketing – Tehnička knjiga.

Lisac, Josip. 2009b. Južnočakavski dijalekt i njegov leksik. *Croatica et Slavica Iadertina* 5: 79–85.

Lisac, Josip. 2010. Leksik otoka Ista. *Čakavska rič* 38, 1–2: 123–134.

Lukežić, Iva. 1990. *Čakavski ikavsko-ekavski dijalekt*. Rijeka: Izdavački centar.

Martinović, Žarko. 2005. *Rječnik iškoga govora*. Zadar: Gradska knjižnica.

Menac-Mihalić, Mira. 1989. Glagolski oblici u čakavskom narječju i u hrvatskom književnom jeziku. *Filologija* 17: 81–109.

Mihaljević, Milan. 1991. *Generativna i leksička fonologija*. Zagreb: Školska knjiga.

Mihaljević, Milan. 2002. *Slavenska poredbena gramatika. 1. dio. Uvod i fonologija*. Zagreb: Školska knjiga.

Mihaljević, Milan. 2014. *Slavenska poredbena gramatika. 2. dio. Morfologija, prozodija i slavenska pradomovina*. Zagreb: Školska knjiga.

Moguš, Milan. 2010. *Povijesna fonologija hrvatskoga jezika*. Zagreb: Školska knjiga.

Oštarić, Ivo. 2005. *Rječnik kolanjskoga govora ili Ričnik mista Kolan na otoku Pagu*. Zadar: Matica hrvatska Zadar.

Piasevoli, Ankica. 1993. *Rječnik govora mjesta Sali*. Zadar: Matica hrvatska Zadar.

Radulić, Ladislav. 2002. *Rječnik rivanjskog govora*. Zadar: Matica hrvatska Zadar.

Smoljan, Ante. 2013. *Rječnik govora otoka Ista*. Zadar: Ogranak Matice hrvatske u Zadru.

Šatalić, Katarina. 2016. *Alijeteti i alteriteti u govoru Vele i Male Rave*. Završni rad. Rijeka: Filozofski fakultet.

Šimunić, Božidar. 2013. *Rječnik bibinjskoga govora*. Zadar: Ogranak Matice hrvatske u Zadru.

Špralja, Robert. 2016a. Vokalizam govora Zaglava na Dugom otoku. *Čakavska rič* 44, 1–2: 5–78.

Špralja, Robert. 2016b. *Fonologija govora Zaglava na Dugom otoku*. Diplomski rad. Zadar: Sveučilište u Zadru.

Šprljan, Nataša. 2013. Akcentuacija govora otoka Iža. *Rasprave Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje* 39, 1: 147–153.

Tičić, Ante. 2004. *Rječnik govora mjesta Povljane*. Zadar: Matica hrvatska Zadar.

Valčić, Ante Toni. 2012. *Rječnik govora otoka Ošljaka*. Zadar: Ogranak Matice hrvatske u Zadru.

Volenc, Veno. 2013. *Fonemika hrvatskoga standardnog jezika*. Diplomski rad. Zagreb: Filozofski fakultet.

Vuletić, Nikola. 2010. Etimološke bilješke s hrvatskih otoka i obale (uz Vinjine „Jadranske etimologije“). *Croatica et Slavica Iadertina* 6: 9–19.

Vranić, Silvana. 2002. *Govori sjeverozapadnoga makrosustava na otoku Pagu. 1. Fonologija*. Rijeka: Matica hrvatska Novalja.

Žužak, Vedran. 2016. Govor otoka Rave, u: Bunčuga, Blaga; Faričić, Josip; Kero, Pavao (ur.). *Riznica glagoljaške kulture i hrvatske pismenosti otoka Rave. 4. Svaštice*. Zadar: Stalna izložba crkvene umjetnosti – Sveučilište u Zadru: 7–127.